

ÇEKİN İPTALİNİN MÜRACAAT HAKKINA ETKİSİ

Effects of Cancellation a Check on the Right of Recourse

Emek TORAMAN ÇOLGAR*

Özet

Bu çalışmada, çekin iptal edilmesinin müracaat borçlularının sorumluluklarına etkisi tartışılmıştır. Senedi zayi eden ve iptal kararını alan kişinin müracaat hakkını kullanıp kullanmayacağı meselesini yaratan husus, çeki uygulanacak hükümleri düzenleyen TTK m. 818/1 (s)'de açıkça m. 764/2'ye gönderme yapılmamış olmasıdır. Kanun koyucunun söz konusu tercihi nedeniyle öncelikle TTK m. 764/2'nin anlamı ortaya konulmuş ve anılan hükmün poliçe ve bonoda müracaat hakkını ortadan kaldırıp kaldırmadığı irdelenmiştir. Ardından da sorunun muhtemel yanıtları dikkate alınarak, TTK m. 764/2 hükmüne çekte atıf yapılmamış olmasının anlamı ortaya konulmuştur. Yani, acaba çeki TTK m. 764/2 hükmünün uygulanmayacağı öngörülmesi ile Türk ve mehz İsviçre kanun koyucusu müracaat hakkı bakımından çek ile poliçe ve bonoyu ayırmakta mıdır, sorunun olumlu yanıtlanması hâlinde böyle bir ayırım yapılmasının haklı herhangi bir gerekçesi var mıdır? Mesele hakkında bir kanaatte bulunurken, Türk hukukunda mehz İsviçre hukukundan farklılık arz eden hususlara da değinilmiş ve İsviçre öğretisinde ileri sürülen görüşler bu farklılıklar dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Ancak öncesinde müracaat hakkının kullanım şartları ve iptal davası hakkında sadece konu ile bağlantılı olduğu ölçüde bilgi verilmiştir. Son olarak, müracaat borçlularının alt ilişki nedeniyle sorumlulukları tartışılmıştır.

Abstract

This study discusses the impact of cancelling a cheque on the right of application. The key issue arises from the absence of a clear reference to

Makalenin Geliş Tarihi: 15.02.2024, **Makalenin Kabul Tarihi:** 05.05.2024.

* Dr. Öğr. Üyesi, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, E-posta: ecolgar@ku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7210-0647.

Article 764/2 in Article 818/1(s) of the Turkish Commercial Code (TCC), which governs the provisions applicable to cheques. Due to the legislator's choice, the meaning of Article 764/2 of TCC is first clarified, and whether this provision invalidates the right of application in bills of exchange and bonds is examined. Subsequently, considering potential responses to the issue, the meaning of the absence of reference to Article 764/2 of TCC in cheques is explained. Therefore, the question arises whether the Turkish and Swiss legislators, by foreseeing the non-application of Article 764/2 of the TCC to cheques, distinguish between cheques and other promissory notes regarding the right of application, and if so, whether there is a justifiable reason for such differentiation. The differences between Turkish law and model Swiss law are also addressed, and opinions advanced in Swiss doctrine are evaluated considering these differences. However, prior to this, relevant information has been provided on the conditions for using the right of application and the right to request cancellation. Lastly, the responsibility due to sub-relationships are discussed.

Anahtar Kelimeler: Çek, Kambiyo Senetleri, Zıya, Müracaat Hakkı, İptal.

Keywords: Check, Promissory Notes, Loss, Right of Recourse, Cancellation.

Giriş

I. Çekin Zayi Olması ve Zıya Hâlinde Uygulanacak Hükümler

Çekin çalınması, kaybolması, yanması, metninin okunamaz hâle gelmesi gibi nedenlerle zayi olması¹ durumunda söz konusu çekin iptal edilmesi gereklidir. Bu gereklilik kıymetli evrakta hak ile senedin iç içe

¹ Zayi olma kavramı ve örnekleri için bkz. Hayri Domanıç, *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: Temel Yayınları, 1990), 40; Reha Poroy ve Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), N. 134; Hanife Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1990), 8-12; Hüseyin Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), 56-59; Özkan Gültekin, *Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2006), 42-44; Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 75; Abuzer Kendigelen ve İsmail Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), N. 133-136; Melih Sönmez, "Kambiyo Senetlerinin Zıya Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi," *TBB Dergisi*, no.159 (2022): 442.

geçmesinin/kaynaşmasının [6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (“TTK” veya “Kanun”) m. 645] ve hakkın senetsiz olarak ileri sürülemeyeceği kuralının doğal bir sonucudur. Nitekim iptal kararı ile hak ve senet arasındaki bu sıkı bağ koparılarak hakkın senetsiz olarak ileri sürülmesi mümkün olur². Zıyaa ilişkin verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, zıyaa bazı hâllerde hak sahibinin senet üzerindeki zilyetliğini kaybetmesi şeklinde karşımıza çıkarken bazı hâllerde senedin asli unsurlarının hasar görmesi durumunda söz konusu olur.

Kıymetli evrakın zayi olmasının sonuçları TTK’da dağınık³ ve ödeme başta olmak üzere ilgili diğer konularla yeterli bağlantı kurulmadan düzenlenmiştir. Bu çalışma ile söz konusu eksikliklerin belirlenmesi ve bu eksikliklerin yarattığı sorunlara çözüm bulunması amaçlanmıştır. TTK’nın zıyaa dair hükümlerinin mehzazı İsviçre Borçlar Kanunu⁴ (“OR”) olduğundan, meselenin çözümünde özellikle İsviçre öğretisinde savunulan görüşlerden yararlanılmıştır.

² Hans Kuhn, *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG* (Zürih: Schulthess, 2012), Art 971, N. 2; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 133c-134; İsmail Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2* (Ankara: Beta Yayınları, 2004), 2067; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 125; Tamer Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2022), 119-120. Belirtmek gerekir ki, tedavüle çıkarıldığı sırada eksik unsurları bulunan ve senedin borçlusu tarafından lehbara bu unsurların doldurulması hususunda yetki verilmiş olan açık senetler için de iptal davası açılabilmesine rağmen [Martin Stranz, *Wechselgesetz* (Berlin: Walter de Gruyter, 1952), Art. 90, N. 3] iptal edilen bu senetlerde hakkın senetsiz olarak ileri sürülmesi mümkün değildir. Bkz. Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 128.

³ Bu konuda ayrıntılı ve kapsamlı benzer bir eleştiri için bkz. Domaniç, *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, 42-45; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 130-131.

⁴ Bu hükümlerin mehzazını İsviçre OR Art. 971, 972, 977, 982 vd. ile 1072-1080 oluşturmaktadır. Cenevre Yeknesak Kurallarında ise iptal konusuna yer verilmemiştir. Cenevre istişareleri sırasında bu konunun üye ülkelerin düzenlemelerine bırakılması gerektiği belirtilmiştir. Sadece poliçe ve bono ile ilgili kanunlar ihtilafı anlaşmasının 9. maddesinde senetlerin çalınmaları ya da kaybolmaları hâlinde ödeme yeri ülkesinin hukukunun uygulanacağı belirtilmiş ve bu irade teyit edilmiştir. Bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 2. İsviçre’de konu hakkındaki düzenleme 1936 değişikliği ile yapılmıştır. Bkz. Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 140. İsviçre, bu konudaki düzenlemeleri Yeknesak Kurallara koyduğu çekince sayesinde yapmıştır. Bkz. Hans Kuhn, *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG*, Art. 1072-1080, N. 1.

Konu hakkında ayrıntılı açıklama yapılmadan önce, TTK'nın Kıymetli Evrak başlıklı üçüncü kitabının sistematüğinden kısaca söz edilmesinde fayda vardır. Kanun'da öncelikle tüm kıymetli evrak türleri için ortak hükümler birinci kısımda düzenlendikten sonra, ikinci kısım nama yazılı senetlere, üçüncü kısım ise hamiline yazılı senetlere ayrılmıştır. Emre yazılı senetlere ilişkin ayrı bir genel kısma Kanun'da yer verilmemiş, bunun yerine kanunen emre yazılı senetlerden kambiyo senetleri ve bu bölümde de ayrıntılı şekilde poliçe düzenlenmiştir. Bono ve çek için ise, ayrıksı hükümler dışında, poliçeye gönderme yapılmıştır.

Keza iptal meselesinde de aynı yaklaşım benimsenmiş ve genel hükümler başlığı altında TTK m. 651'de iptal kararının şartları ile TTK m. 652'de iptal kararının sonuçları düzenlenmiştir. Ardından da nama yazılı senetler hakkındaki TTK m. 657'de, özel hükümler saklı tutularak, hamiline yazılı senetlerin iptali hakkındaki hükümlere (TTK m. 661-668) gönderme yapılmıştır. Poliçenin iptali ise TTK m. 757-765'te düzenlenmiştir. Söz konusu hükümlerde emre ve nama yazılı poliçeler arasında bir fark gözetilmemiştir. Bono hakkındaki TTK m. 778/1 (ı) hükmünde ise poliçenin iptaline ilişkin hükümlerin tamamının, bononun niteliğine aykırı düşmedikçe, bonoya da uygulanacağı belirtilmiştir. Böylece, nama ve emre yazılı poliçe ile nama ve emre yazılı bonoya, genel hükümler başlığı altındaki TTK m. 651, 652⁵ ile TTK m. 757 ilâ 765 arasındaki hükümlerin uygulanacağı tespit edilmektedir.

Bilindiği üzere poliçe ve bonoda lehdarın zorunlu unsur olması (TTK m. 671, 776) nedeniyle bu senetlerin, çekin aksine, hamiline yazılması mümkün değildir. Çeke uygulanacak poliçeye ait hükümler hakkındaki TTK m. 818'de, çekin türü bakımından bir ayırım yapılmadan, TTK m. 764/2 ve 765 dışındaki iptale ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu nedenle öğretide hâkim olan⁶ ve kabul edilmesi gereken görüş uyarınca, hamile yazılı çekin

⁵ TTK m. 652'nin poliçe, bono ve çek için de uygulanabilir olması konumuz açısından büyük önemi haizdir ve aşağıda ayrıntılı olarak gerekçeleriyle açıklanacaktır. Bkz. Bölüm III, D.

⁶ Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1970), 361-362; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1997), 286-301; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), 60; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 550; Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, 36; Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*,

iptaline de poliçe hükümlerinin uygulanması gereklidir. Zira TTK'nın poliçe hakkındaki hükümlerinin, kanunen emre yazılı senet niteliği rekta kaydı ile değiştirilmiş nama yazılı poliçe ve bonolar ile nama ve hamiline yazılı çeklere uygulanmaması tercih edilmiş olsaydı bu hususun açıkça belirtilmesi gerekirdi. Halbuki kanun koyucu tercihini bu yönde kullanmamış ve poliçe hükümlerinin, devir şekillerine göre bir ayırım yapılmaksızın tüm kambiyo senetlerine uygulanmasını tercih etmiştir. Bu nedenle de nama yazılı bono, poliçe ve çek ile hamiline yazılı çeker poliçe hükümlerinin uygulanması gereklidir⁷.

Çalışmanın konusunu oluşturan zayı olan çekte iptal kararını alan kişinin müracaat hakkını kullanıp kullanmayacağı meselesini yaratan husus, çeker uygulanacak hükümleri düzenleyen TTK m. 818/1 (s)'de açıkça m. 764/2'ye gönderme yapılmamış olmasıdır. Daha açık bir ifadeyle kanun koyucu çeker uygulanacak poliçe hükümlerini açıkça sayarken, TTK m. 764/2 ve 765'i dışlamıştır⁸. Bu dışlama nedeniyle çeker uygulanmayacak TTK m. 764/2 iptal kararının sonucu hakkındadır ve söz konusu düzenleme, "*Poliçenin iptaline karar verilmiş olmasına rağmen⁹, dilekçe sahibi kabul edene karşı poliçeden doğan istem hakkını ileri sürebilir.*" hükmünü haizdir.

78; Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1982), 72; Diğdem Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptali* (İstanbul: Beta Basım Yayın, 2017), 103-104; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 130. Hamiline yazılı çekin iptalinde hamiline yazılı kıymetli evrakın iptaline, nama yazılı çekin iptalinde nama yazılı kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümlerin uygulanacağı görüşü için bkz. Ali Bozer ve Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku* (Ankara: Bankacılık Enstitüsü Yayınları, 2020), 45-494-495. Kalpsüz ise, emre ve nama yazılı çeklere poliçe hükümlerinin, hamile yazılı çekin iptalinde ise hamile yazılı senetlerin iptali usulünün uygulanacağı görüşündedir. Bkz. Turgut Kalpsüz, "Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili," *BATİDER*, no. 2 c.11 (Aralık 1981): 40.

⁷ Poliçe hükümlerinin özel hüküm niteliği nedeniyle öncelikle uygulanacağı görüşü için bkz. Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 67; Mehmet Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayın, 2018), 40; Sönmez, "Kambiyo Senetlerinin Zıyı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi," 445.

⁸ Öte yandan bono hakkındaki TTK m. 778/1, (1) hükmünde herhangi bir ayırım yapılmadan iptale dair poliçe hükümlerine eksiksiz bir şekilde gönderme yapılmıştır.

⁹ Bu ifadenin, mehaz İsviçre OR Art. 1079/2 hükmüne paralel şekilde o poliçenin iptaline karar verildikten sonra şeklinde anlaşılması gerektiği yönünde bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 279.

Mesele hakkında bir değerlendirmede bulunabilmek için öncelikle, TTK m. 764/2 nedeniyle, iptal edilen poliçede (ve bonoda) hamilin sadece asıl borçluya mı başvurmasına izin verildiği, diğer bir ifadeyle hamilin müracaat hakkına sahip olup olmadığı sorusu yanıtlanmalıdır. Ardından da sorunun muhtemel yanıtları dikkate alınarak, TTK m. 764/2 hükmüne çekte atıf yapılmamış olmasının anlamı ortaya konulmalıdır. Yani, acaba çeke TTK m. 764/2 hükmünün uygulanmayacağına öngörülmesi ile Türk ve mehz İsviçre kanun koyucusu müracaat hakkı bakımından çek ile poliçe ve bonoyu ayırmakta mıdır, sorunun olumlu yanıtlanması hâlinde böyle bir ayırım yapılmasının haklı herhangi bir gerekçesi var mıdır? Yoksa, TTK m. 818/1 (s) ile çeke TTK m. 764/2'nin uygulanmayacağına öngörülmesinin müracaat hakkının bulunup bulunmamasından başkaca bir anlamı mı vardır?

Akla gelen soruların yanıtlanabilmesi için öncelikle gönderme yapılmayan TTK m. 764/2 hükmünün anlamı ortaya konulmalı ardından da bu hükme yollama yapılmamış olmasının çekte müracaat hakkına etkileri üzerinde durulmalıdır. Ancak öncesinde, poliçe hakkındaki hükümlerin çek nazara alınarak açıklanmasında ve iptal usulünün hatırlanmasında fayda vardır. Dolayısıyla aşağıda, poliçe hükümleri çeke uygulanabildiği ölçüde doğrudan çek için açıklanmıştır. Ardından, zıya nedeniyle iptal kararı verilen çekteki hak sahibinin müracaat hakkı yanında, hangi koşullarda ne gibi talepleri olabileceği değerlendirilmiştir.

II. İptal Davası

İptal meselesi Kanun'da esas itibariyle çekin hak sahibinin¹⁰ elinden çıkması ve bir üçüncü kişinin eline geçmesi ihtimali düşünülerek düzenlenmiştir. Nitekim, önleyici tedbir kararı olarak çekin ödenmekten menedilmesi (TTKm. 757)¹¹, çeki eline geçiren kişinin bilinmesi hâlinde bu

¹⁰ Hak sahibi ifadesinin geniş yorumlanması gerektiği ve bu bağlamda intifa ve rehin hakkı sahibi ile senede bir borç ilişkisine istinaden zilyet bulunan kişilerin de hak sahibi olarak kabul edileceği yönünde bkz. Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 142a; Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 57; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 138; Sami Karahan et al., *Kıymetli Evrak Hukuku* (Konya: Mimoza Yayınları, 2014), 126.

¹¹ Belirtmek gerekir ki, emre yazılı senetlerde iptal davası açılmadan doğrudan ödeme yasağı talebinde bulunulması da mümkündür. Bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 288; Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 125. Önleyici tedbir TTK'da alacak senetleri dikkate alınarak düzenlenmiş ve bunun neticesinde ödeme yasağı

kişiyeye karşı iade davası açılması (TTK m. 758), çeki eline geçiren kişinin bilinmemesi hâlinde ise çekin mahkemeye getirilmesi için ilanen ihtar yapılması (TTK m. 760, 761) ve çekin ilana rağmen mahkemeye getirilmemesi durumunda iptal edilmesi (TTK m. 764) usulü hep bu ihtimale ilişkindir. Öte yandan çekin hak sahibinin elinde olmasına rağmen hakkın ileri sürülememesi ya da senedin yok olmasında söz konusu olduğu gibi hiç kimse tarafından ileri sürülmeyecek olması da ihtimal dahilindedir ve aşağıda bu ihtimaller ayrı ayrı ele alınmıştır.

A. Senedin Üçüncü Kişinin Eline Geçme İhtimalinin Olması

TTK m. 757/1 uyarınca, iradesi dışında çek (poliçe) elinden çıkan kişi ödeme yerindeki ya da ikametgahının bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesinden muhatap bankanın ödemekten menedilmesini isteyebilir. Bu durumda mahkeme, men kararında *vadede* keşideciye çek bedelini tevdi etme yükümü öngörebilir ve tevdi yerini gösterir (TTK m. 757/2). Çeklerde tevdi, muhatap bankanın hesaptaki karşılık oranında çek bedelini bloke etmesi şeklinde gerçekleşir¹².

Hemen belirtmek gerekir ki TTK m. 757/2, özellikle¹³ çekin ibraz süresinden önce zayi olması durumunda önemlidir ve öncelikle bu ihtimal üzerinde durulacaktır. Öte yandan çekin, süresinde ibraz edilmesinden ve hatta ödenmemesi nedeniyle karşılıksızlık işlemine tabi tutulmasından sonra zayi olması ve bu nedenle iptal edilmesi de mümkündür. Aşağıda bu ihtimaller ayrıca tartışılacağından şimdilik bu hususun hatırlatılmasıyla yetinilmiştir.

TTK m. 757'ye paralel şekilde, gönderme nedeniyle çeke uygulanacak poliçe hükümlerinin birçoğunda vade kavramına rastlamak mümkündür.

öngörülmüştür. Zayi olan senedin pay senedi olması ihtimalinde önleyici tedbir senedi eline geçiren kişinin pay sahipliğinden kaynaklanan hakları kullanmaktan men edilmesi şeklinde gerçekleşir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Murat Sevi, "Pay Senetleri ve İlmuhaberlerin Zayi Olması ve İptali," *Terazi Hukuk Dergisi*, no.187 (Mart 2022): 105.

¹² Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 497-498; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 146.

¹³ Çekten cayılmamışsa ibraz süresinden sonra da muhatap bankanın ödeme yapmak konusunda takdir hakkı bulunduğundan, ibraz süresi geçtikten sonra çekin zayi olması hâlinde de ödeme yasağı konulmasının işlevi vardır. Ancak, ödeme yasağı konulması özellikle ibraz süresinden önce zayi olması hâlinde önem taşır.

Nitekim iptal meselesinde önem taşıyan ve poliçenin iade edilmesi için yapılacak ilanlar hakkındaki TTK m. 761’de de sürelerin kural olarak vadeden itibaren başlayacağı belirtilmiştir. Bu nedenle anılan düzenlemelerdeki vade kavramının öncelikle çek nazara alınarak yorumlanması gereklidir. Bilindiği üzere TTK m. 795 uyarınca çek görüldüğünde ödenir, dolayısıyla çek için TTK’da teknik olarak vade yoktur. Ancak Çek Kanunu’nun konu hakkındaki özel düzenlemeleri ile çekte “vade” kavramı kanun koyucu tarafından adeta kabul edilmiştir¹⁴. Zira Çek Kanunu’nun pek de geçici olmayan¹⁵ geçici maddesi 3/5 hükmü uyarınca üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. Yine Çek Kanunu m. 3/8 uyarınca, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. Dolayısıyla anılan bu iki hüküm yürürlükte olduğu müddetçe TTK m. 761 anlamında vadenin çekin üzerinde yazılı keşide tarihi olarak kabul edilmesi gerekir.

Burada ayrıca poliçedeki vadenin çekin ibraz süresine (TTK m. 796) uzayacak şekilde yorumlanmasının mümkün olup olmadığı sorusu akla gelmektedir. Kanımca bu soruyu olumsuz yanıtlamak gerekir. Zira bilindiği üzere, belirli vadeli poliçelerin de vadeden itibaren iki gün içinde ödenmek üzere ibrazı mümkündür. Ancak kanun koyucu süreleri ödeme gününden değil, vadeden itibaren başlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle, poliçedeki vade ile çekin üzerinde yazılı keşide tarihinin benzer sonuç doğurduğu kabul edilmelidir. Çünkü, çekin bir üçüncü kişinin elinde olması hâlinde de bu kişi çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çeki ne geçerli şekilde ibraz edebilir ne de karşılıksızlık işlemi yapabilir.

¹⁴ Çekte vade sorunu ve ileri tarihli çek uygulamasının kanun koyucu tarafından kabulüne ilişkin süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019), 259-270; Ali Haydar Yıldırım, “Türk Hukuku’nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler,” *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, no.4 C. XXI, (2017): 93-96. Kanun koyucunun söz konusu tercihinin eleştirisi için bkz. Ömer Teoman, “Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler”, in *Tüm Makalelerim Cilt III: 2002-2010* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010), 150-152; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 165-168.

¹⁵ İlk kez 03.02.2012 tarihinde kabul edilen bu hükmün yürürlüğü, her seferinde süresi dolmadan uzatılmıştır. Ocak 2024 itibarıyla geçici madde 3/5, 31.12.2025 tarihine kadar yürürlüktedir.

1. Çeki Ele Geçiren Kişinin Bilinmesi

Çeki ele geçiren kişinin bilinmesi hâlinde, dilekçe sahibi tarafından bu kişiye karşı iade davası açılması gereklidir (TTK m. 758/1). Eğer iade davası açılırsa, bu davanın neticesine göre çek ya istem sahibine iade edilir ya da edilmez. Ancak her iki durumda da çekin iptali söz konusu olmaz ve mahkeme kararına kadar taraflara herhangi bir ödeme yapılmaz. Öte yandan hak sahibi, mahkeme tarafından verilen süre içinde iade davası açmazsa, mahkeme ödeme yasağını kaldırır ve keşideci çeki elinde bulunduran kişiye ödeme yaparak borcundan kurtulur. Keşidecinin hesabından çek bedelinin tahsil edilmemesi hâlinde ise müracaat hakkı kullanılır. Ancak bu durumda da çekin iptali söz konusu olmaz. Bu nedenle çeki ele geçiren kişinin bilinmesi ihtimaline de iptal davasına ilişkin düzenlemelerde yer verilmesi öğretide haklı olarak eleştirilmektedir¹⁶.

2. Çeki Ele Geçiren Kişinin Bilinmemesi

Çekin bir üçüncü kişinin eline geçmesi muhtemelse iptali de esas itibariyle ele geçiren kişinin bilinmemesi durumunda söz konusu olur (TTK m. 759/1). Kıymetli evrakın iptalinin çekişmesiz yargıya giren işlerden olması da esas itibariyle bu yüzden olup davada bir hasım gösterilmez¹⁷. Bu aşamada dilekçe sahibinin çek elinde iken çekin zıya uğradığını inandırıcı bir şekilde gösteren delilleri mahkemeye sunması ve senedin içeriği hakkında bilgi vermesi gereklidir (TTK m. 759/2¹⁸). Dilekçe sahibinin iptal isteminin haklılığını yaklaşık olarak ispat etmesi gerekli ve yeterlidir. Hükmün açık ifadesinden de anlaşıldığı üzere burada yaklaşık olarak ispat edilmesi gereken hususlar, (i) senet üzerinde hak sahibi olduğu ve (ii) bu senedin zayı

¹⁶ Erol Ertekin ve İzzet Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1992), 43-44; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 135; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 38.

¹⁷ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 132.

¹⁸ Çeke de uygulanacak TTK m. 759/2'de dilekçe sahibinin çek elinde iken zıya uğradığını inandırıcı bir şekilde gösteren delilleri mahkemeye sunması ve senedin bir suretini mahkemeye ibraz etmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak çeki uygulanacak poliçe hükümlerini genel olarak düzenleyen TTK m. 818'de poliçe sureti hakkındaki TTK m. 746 ve 747 hükümlerine gönderme yapılmaması nedeniyle çekte suret yasağının söz konusu olduğu hatırlanmalıdır. Bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 679.

olduğudur¹⁹. Senedin keşidecisi, düzenlenme tarihi, çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi ve tutarı gibi senet içeriği hakkında bilgi verilmesi (senedin ferdileştirilmesi²⁰) yaklaşık ispat bakımından yeterli görülmektedir²¹. Bu hususta elbette senedin bir fotokopisinin bulunması iddianın ispatı için önemli kolaylık sağlayacaktır.

Mahkeme kendisine sunulan bilgi ve belgeleri inandırıcı bulursa, kural olarak Ticaret Sicil Gazetesi'nde üç kez yapılacak ilanla çekin mahkemeye sunulmasını, aksi takdirde senedin iptal edileceğini ihtar eder (TTK m. 760, 762). İlanlarda belirtilecek çeki mahkemeye getirme süresi TTK m. 761'de düzenlenmiştir. Bu hüküm müracaat hakkının doğumu için aranan şartlar bakımından önemlidir ve bu nedenle ayrıntılı açıklama ilgili bölümde yapılmıştır²².

Verilen süre içinde çekin mahkemeye sunulması hâlinde, TTK m. 758'e paralel şekilde yine mahkeme iade davası açması için dilekçe sahibine süre verir ve verilen süre içinde bu dava açılmazsa ödeme yasağını kaldırır. Dolayısıyla bu hâlde de çek iptal edilmez. Öte yandan, elden çıkan çek verilen süre içinde mahkemeye sunulmazsa çekin iptaline karar verilir (TTK m. 764).

B. Senedin Üçüncü Kişinin Eline Geçme İhtimalinin Olmaması

Çekin zayi olduğu bazı durumlarda hak sahibi senet zilyetliğini yitirmişse de senedin üçüncü bir kişinin eline geçmesi söz konusu değildir. Örneğin

¹⁹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 150. Öğretide Kanun'da aranan bu şartlar yanında, senedin içerdiği hakkın varlığını sürdürmesi, kaybedilen senedin zilyetliğinin elde edilmesinin mümkün olmaması, senedin iptali kabil bir senet olması ve ilgili senedin gerekli şekil şartlarını sağlaması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 270-273; Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, 26-34; Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 122.

²⁰ Kavram için bkz. Domaniç, *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, 441-444.

²¹ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 150. Yargıtay bir kararında davacının iptalini talep ettiği çekin keşidecisinin kim olduğunu, verildiği banka ve şubesini, çek numarasını ve çek tutarını mahkemeye bildirmiş olması gerekçesiyle, davacının daha fazlasını ispata zorlanmasının, zayi nedeniyle çek iptali hükümlerini uygulanmaz hale getireceğine hükmetmiştir. Bkz. Y. 11. HD, E. 2018/11761, K. 2018/3544, 14.05.2018 (Lexpera). Benzer yöndeki bir başka kararında da anılan senetlerin esas içeriği hakkında bilgi sunulmasını yeterli görerek, talep edenin hamil olduğunun anlaşıldığını belirtmiştir. Bkz. 11. HD, E. 2015/14991 K. 2015/2821, 02.03.2015 (Lexpera). Y. 11. HD, E. 2013/9292, K. 2013/7541, 17.04.2013 kararı için ayrıca bkz. Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 110.

²² Bkz. Bölüm III, B.

senedin tamamen yanıp yok olmasında durum böyledir. Bazen de hak sahibi hâlâ senedin zilyedidir ancak senedin içerdiği hakkın ileri sürülmesi mümkün değildir, çünkü senet bir araya gelemeyecek şekilde yırtılmış ya da üzerindeki yazılar okunamaz hâle gelmiştir.

Öğretide savunulan bir görüş uyarınca, hamilin elinde olmakla birlikte senedin hasara uğraması nedeniyle tedavül edilemez hâle gelmesi durumunda iptal davası açılmaz²³. Bu konuda ileri sürülen bir başka görüş ise, haklı olarak bir ayrıma gitmiş ve senedin asli unsurlarının anlaşılacak kadar yıpranması hâlinde iptal davasının açılabileceğini²⁴, ancak, içeriğinin anlaşılır olması hâlinde senedin iptali gerekmeyp, hak sahibinin kendisine yeni bir senet verilmesini talep etmesi gerektiğini belirtmiştir²⁵.

Gerçekten de senedin hak sahibinin zilyetliğinden çıkmasına rağmen yok olması gibi bir nedenle üçüncü kişinin eline geçmesinin mümkün olmadığı hâllerde de senedin iptal edilmesi ve hak ile senet arasındaki sıkı bağın

²³ Azınlıkta kalan, iptal davasının ancak senet zilyetliğinin yeniden kazanılmasının mümkün olmaması hâlinde açılabilmesi görüşü için bkz. Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 101-102. Yargıtay da verdiği bir kararda, yıkanıp yıkanmama nedeniyle yazıları silinmiş bir çekin iptal edilemeyeceğine hükmetmiştir. Bkz. Y. 11.HD, E. 2010/14952, K. 2012/5745, 10.04.2012 (Lexpera).

²⁴ Adolf Baumbach, Wolfgang Hefermehl ve Matthias Casper, *Wechselgesetz Scheckgesetz Recht des Zahlungsverkehrs* (Münih: Beck, 2020), Art. 90, N. 2.

²⁵ Bkz. Ertekin ve Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, 33; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 134; Sevi, "Pay Senetleri ve İlmühaberlerin Zayi Olması ve İptali," 101-102; Karahan et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 123. Senedin içerdiği hakkın sona ermesi nedeniyle yırtılması da ihtimal dahilindedir ve özellikle bu ihtimal yargı kararlarına konu olmuştur. Yargıtay da birçok kararında senedin hala alacaklının elinde iken yırtılmış olmasını senedin ödendiğini gösteremeyeceğini, zira borçlunun senedin teslimi neticesinde ödeme yapması gerektiğini belirtmiştir. Kararlar için bkz. Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyat ve İptali*, 12, dn. 36. Alman öğretisinde de katlama veya kazara yırtılma yoluyla birkaç parçaya bölünmenin, parçalar yeniden birleştirilebiliyorsa zayi anlamına gelmeyeceği savunulur. Ancak, senet sahibi veya üçüncü bir kişi tarafından yanlışlıkla yapılmış olsa bile, belgenin açıkça küçük parçalara ayrılması veya ön yüzünün çizilmesi imha olarak kabul edilir. Bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 5; Baumbach, Hefermehl ve Casper, *Wechselgesetz Scheckgesetz Recht des Zahlungsverkehrs*, Art. 90, N. 2. Senetteki çıkıntı ve silintilerin kural olarak onaylanmamış olsalar bile tarafları bağlayacağı, ancak hasarın senedin anlamına ve geçerliliğine etki edecek nitelikte olması hâlinde mahkemece senedin geçersiz kılınacağı yönünde bkz. Adnan Deynekli, *Medeni Usul Hukukunda Senetlerin Üçüncü Kişilere Karşı İspat Şekli* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2006), 72.

koparılarak, hakkın senetsiz olarak ileri sürülmesinin temini zorunludur. Ancak bu gibi hâllerde, senedin üçüncü bir kişinin eline geçmesi söz konusu olmadığından ödeme yasağına ilişkin önleyici tedbir alınmasına şüphesiz ihtiyaç olmayacak, senedin geri getirilmesi için mahkemece vadeden itibaren başlayacak süre verilmeyecek ve senet derhal iptal edilebilecektir.

Benzer şekilde, senedin hak sahibinin elinde bulunmasına rağmen örneğin sadece, keşidecinin imzasının üzerine kahve ya da kül dökülmesi nedeniyle okunamaması veya bedel, vade gibi senet metnine dahil olan hususların tespiti mümkün olmayacak şekilde karalanması ya da boyalarının uçması gibi bir sebepten senedin içerdiği hakkın ileri sürülememesi hâlinde de iptal kararının TTK m. 761’de öngörülen sürelerin beklenmesine gerek olmadan hemen verilmesi mümkündür. Böylece, ileri tarihli bir çekin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce iptal edilmesi mümkün olabilecektir. Bu örneklerde dikkat edileceği üzere, senedin arka yüzündeki cırolar etkilenmemekte ve kolaylıkla okunabilmektedir.

Dolayısıyla müracaat hakkının mevcudiyetine ilişkin bir tercihte bulunabilmek için farklı ihtimaller değerlendirilmeli ve menfaat hukukçuluğu yapılarak hükümler yorumlanmalıdır ki aşağıda buna çaba gösterilmiştir. Çünkü eğer, TTK m. 764’ün müracaat hakkını istisnasız her durumda ortadan kaldırmadığı görüşü benimsenirse, hak sahibinin kendisine yeni bir senet verilmesini talep etmesi, bu senet ile ibraz süresinde çeki ibraz etmesi ve ödenmeme nedeniyle müracaat borçlularına başvurabilmesi mümkündür. Şüphesiz bu sonuca, ancak TTK m. 764’ün anlamı ortaya konduktan sonra varılması mümkün olabilir²⁶.

III. Çekin Zayi Olmasının Müracaat Hakkına Etkisi

A. Müracaat Hakkının Genel Olarak Kullanım Şartları

Temel ilişkiden bağımsız, tamamen kambiyo hukukuna dayalı müracaat hakkının²⁷ kullanılabilmesi için çekin süresinde ibraz edilmesi (TTK m. 796), ibraza rağmen ödenmemesi²⁸ ve ödenmediğinin bu süre içinde belgelenmesi

²⁶ TTK m. 764 hükmünün yorumu için bkz. Değerlendirme Bölümü.

²⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 364.

²⁸ Belirtmek gerekir ki, müracaat hakkının kullanılabilmesi için çekin sadece ödenmemesi yeterli değildir. Ödemeden kaçınmanın haksız olması gereklidir. Yani, örneğin muhatap banka, hükümsüzlük def’ine ya da senet metninden anlaşılan bir

(TTK m. 808, 809/1) gerekir²⁹. Başvurma hakkına ilişkin bu şartlar emredici kabul edildiğinden, şartların somut uyuşmazlıkta sağlanıp sağlanmadığının mahkemece re'sen dikkate alınması gerekir³⁰.

Müracaat hakkı bakımından özellikle tartışılmayı hak eden ihtimal, çekin ibraz süresinden önce zayi olmasıdır. Zira bu hâlde, müracaat hakkı için Kanun'da aranan ibraz şartının fiilen yerine gelmesi mümkün değildir. Ayrıca, çekin düzenlenme tarihinden, hatta ibraz süresinden sonra zayi olması da mümkün olduğundan aşağıda bu ihtimaller ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

B. Çekin Düzenlenme Tarihinden Önce Zayi Olması Hâlinde Müracaat Şartlarının Değerlendirilmesi

1. Çekin Süresinde İbraz Edilmesi

Çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde, şüphesiz bu çek süresinde ibraz edilemez. Çünkü TTK m. 796 uyarınca senedin aslının ibrazı zorunludur. Bu anlamda senedin kopyasının ödenmek üzere ibrazı, ibraz şartını karşılamamaktadır³¹.

Kaldı ki Çek Kanunu'nun getirdiği özel düzenlemeler uyarınca, iptal kararının ibraz süresi sona ermeden verilmesinin mümkün olmaması da çekin süresinde ibrazına engel oluşturur. Zira, TTK m. 818/1 (s) uyarınca çekte de uygulanacak, iptal davasında senedin geri getirilme süresini düzenleyen TTK m. 761/1'de mahkemenin yapacağı ilanla çekin geri getirilme süresinin, en az üç ay, en fazla bir yıl olarak belirlenmesi gerektiği hükme bağlanmıştır. Anılan hükümde sürelerin başlangıç tarihi poliçenin *vadesine* göre

def'ye dayanarak ödemedi haklı olarak kaçınırsa hamil müracaat hakkını kullanamaz. Bkz. Muzaffer Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları* (İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1994), 33.

²⁹ Müracaat hakkının kullanım şartları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hayri Bozgeyik, *Poliçede Müracaat Hakkı* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003), 73-91; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 370-373.

³⁰ Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 52; Bozgeyik, *Poliçede Müracaat Hakkı*, 173; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 370; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 764.

³¹ Poliçe hakkındaki TTK m. 708/1 için de aynı sonuç geçerlidir. Bkz. Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 516. Müracaat hakkının kullanılabilmesi için senedin ibrazının şart olması nedeniyle poliçe ve bonoda bu hakkın kullanılamayacağı yönünde bkz. Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 136c.

belirlenmiştir. Yukarıda kısaca açıklandığı üzere, Çek Kanunu geçici madde 3/5 hükmü uyarınca üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. Dolayısıyla geçici madde yürürlükte olduğu sürece ileri tarihli bir çekte ilanların başlangıç anının üzerinde yazılı keşide tarihi olarak kabul edilmesi gereklidir. Buna göre ileri tarihli çek düzenlenme tarihinden önce zayi olsa ve mahkemeye başvurulsa dahi, mahkemenin yine çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihini beklemesi ve üç ay ilâ bir yıllık süreyi düzenlenme tarihinden itibaren başlatması gerekecektir. Öte yandan zıya nedeniyle mahkemeye çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden sonra başvurulmuşsa, süreler birinci ilan gününden itibaren işlemeye başlar (TTK m. 761/3)³².

Örnek vermek gerekirse, üzerinde yazılı düzenlenme tarihi 22 Mart olan bir çekin zayi olduğu iddiası ile mahkemeye, bu tarihten önce (örneğin 2 Ocak'ta) başvurulmuş olsa dahi, mahkeme ilanında süre 22 Mart'tan itibaren başlar ve bu tarihten itibaren en az üç ay çekin getirilmesi beklenir. Öte yandan çekin zayi olması nedeniyle mahkemeye 22 Mart'tan sonra başvurulduysa süreler mahkeme tarafından yapılacak ilanlardan itibaren işlemeye başlar. Görüldüğü üzere, her halükârda çek, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden en az üç ay sonra iptal edilir. Kanun'da en uzun ibraz süresinin üç ay olduğu düşünüldüğünde (TTK m. 796), çek iptal edildiğinde ibraz süresi geçmiş olacaktır. Dolayısıyla bu husus, müracaat hakkının doğumu için aranan, çekin süresinde ibraz edilmesi koşulunun sağlanmasına engel oluşturur³³.

Ocak 2024 itibariyle geçici madde 3/5, 31.12.2025 tarihine kadar yürürlüktedir. Bu sürenin uzatılacağı düşünülmekle birlikte bir an için bu sürenin uzatılmadığını ve geçici maddenin 2025 yılı sonunda, ya da bir sonraki uzatmanın bitiminde, yürürlükten kalktığını kabul edelim. İşte böyle

³² Yıldırım, "Türk Hukuku'nda Vadeli Çek," 117; Sönmez, "Kambiyo Senetlerinin Zıyaı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi," 457. Öte yandan, Çek Kanunu'nun vadeli çekte izin veren hükümleri yürürlükteyken, 2015 yılında önüne gelen bir uyuşmazlıkta alt derece mahkemesi 11.06.2015 düzenlenme tarihli çekin iptaline 04.06.2015 tarihinde karar vermiştir. Görüldüğü üzere, ileri tarihli bir çekte mahkeme ilanların başlangıç anı için çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihini beklememiştir. Yargıtay tarafından da bu karar onanmıştır. Bkz. Y. 11. HD, E. 2015/13998, K. 2017/1845, 28.03.2017 (Lexpera).

³³ Çek Kanunu'nun vadeye ilişkin düzenlemelerinin kabulünden önce yazılan eserinde de aynı soruna Öztürk (Dirikkan) tarafından dikkat çekilmiştir. Bkz. Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Zıyaı ve İptali*, 92-93.

bir ihtimalde, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin ibrazı geçerli olacağından, çek zayi olmasaydı, hamil çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihini beklemeden bankaya başvurabilecek, hesapta para varsa çeki tahsil edebilecek, ancak hesapta yeterli para bulunmuyorsa karşılıksızlık işlemini yapamayacaktı (Çek Kanunu m. 5/8). Dolayısıyla, ileri tarihli bir çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce zayi olması ve mahkemeye başvurulması durumunda ilanların, çekin görüldüğünde ödenmesi kuralı gereği, hemen yapılması mümkündür. Diğer bir ifadeyle, ilan yapılması için çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinin beklenmesi gerekli olmayacaktır. Böylece, çekin üzerinde yazılı keşide tarihinin mahkemece verilecek üç ay ilâ bir yıllık sürenin dolmasından sonra gelmesi mümkündür. Örneğin, 1 Ocak 2026 tarihinde fiilen düzenlenen, ancak üzerinde yazılı düzenlenme tarihi 1 Mart 2027 olarak belirtilen çekin, 1 Şubat 2026'da zayi olması ihtimalinde, mahkemece yapılacak ilanda geri getirme süresi azami süre olan bir yıl olarak belirlense dahi iptal kararı, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce verilecektir. Böyle bir durumda ise, iptal kararı ile ya da yeni senet ile süresinde ibraz şartının sağlanabileceği kabul edilmelidir.

Son olarak çekin zayi olması hâlinde ibraz şartının çekin varsa nüshası ile sağlanma ihtimali değerlendirilmelidir. Bilindiği üzere, TTK m. 818/1 (o) hükmünün göndermesi nedeniyle poliçe nüshası hakkındaki TTK m. 744 çeki de uygulanır. Ancak, TTK m. 813'te çekin birden fazla nüsha olarak düzenlenebilmesi için ilave şartlar öngörülmüştür. Söz konusu hükme göre, nüsha düzenlenebilmesi için çekin hamiline yazılı olmaması ve herhangi bir yabancı ülke ya da bir ülkenin denizaşırı kısımları ile ilgili bulunması gereklidir. Her ne kadar, ödeme ve düzenlenme yerlerinin denizaşırı ülkelerde bulunmasının yaratacağı güvenlik risklerine karşı öngörülmüş olan bu hükmün günümüzde bir önemi kalmadığı belirtilse de³⁴, teorik olarak şartları sağlayan ve nüshası bulunan bir çekin nüshası ile ibraz şartının sağlanabileceği belirtilmelidir.

2. Karşılıksızlık İşleminin Yapılması

Çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde, müracaat hakkının doğumu açısından sorun teşkil eden bir başka mesele de bu ihtimalde kanunen öngörülen süre içinde karşılıksızlık işleminin yapılamayacak olmasıdır. Zira, Çek Kanunu m. 3/8 uyarınca, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin karşılıksızlık işlemine tabi tutulması

³⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 199; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 679.

mümkün değildir. Dolayısıyla karşılıksızlık işleminin yapılabileceği en erken tarih, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihidir. Yani, yine yukarıdaki örnekten hareketle, üzerinde yazılı düzenlenme tarihi 22 Mart olan bir çekin karşılıksızlık işleminin bu tarihten önce henüz çek zayi olmadan yapılması mümkün olmadığı gibi ibraz süresi içinde de yapılması mümkün değildir. Zira yukarıda açıklandığı üzere, bu çek kanunen öngörülen ibraz süreleri içinde, derdest iptal davası nedeniyle, fiilen ibraz edilememektedir. Bu durumda, TTK m. 764/2'nin anlamından bağımsız şekilde, düzenlenme tarihinden önce zayi olan bir çekte başvuru sahibinin müracaat hakkını kullanamayacağı, zira müracaat hakkı için aranan şartların gerçekleşmeyeceği pekâlâ savunulabilir³⁵. Öte yandan geçici maddenin yürürlüğünün uzatılmaması hâlinde, iptal kararının, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce verilebilmesi nedeniyle, yeni bir senedin ibrazı ve dolayısıyla karşılıksızlık işlemi yapılması mümkün olacaktır.

C. Çekin Düzenlenme Tarihinden Sonra Zayi Olması

Çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden sonra zayi olması durumunda müracaat hakkı bakımından ele alınması gereken üç farklı ihtimal bulunmaktadır: Çekin, (i) ibraz süresi içinde ancak ödenmemenin tespitinden önce, (ii) ödenmemenin tespitinden sonra³⁶, (iii) ödenmemenin tespiti için öngörülen süre geçirildikten ve bu tespit yapılmadan zayi olması.

Yukarıda sayılan ilk ihtimal (çekin ibraz süresi içinde ancak ödenmemenin tespitinden önce zayi olması) çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâli ile paralellik göstermektedir. Bu nedenle varılan sonuçlar bu ihtimal bakımından da geçerlidir³⁷.

Öte yandan çekin ödenmemenin tespitinden sonra zayı³⁸ olması hâli, üzerinde detaylıca düşünülme hak eder. Zira, çekin ödenmemesi kıymetli

³⁵ Protesto çekilmemesi hâlinde başvuru hakkının kullanılmayacağı yönünde bkz. A. Hulusi Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar* (İstanbul: Cem Ofset, 1985), 796.

³⁶ Alman hukukunda da senedin kabulden, vadeden veya protesto çekilmesinden önce ya da sonra iptal edilmesi mümkündür. Hatta protesto belgesinin zayi olması hâlinde bu belgenin de iptali özel olarak düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 3.

³⁷ Bkz. Değerlendirme Bölümü.

³⁸ Öğretide haklı olarak belirtildiği gibi, çekler nadiren protesto edilir. Bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 281. Karşılıksızlık işlemi, daha ziyade TTK m. 808/1

evrak niteliğini etkilemediğinden³⁹, çekin ibraz edildikten sonra kaybedilmesi, iptal davası açılmasına engel olmaz⁴⁰. Hatta Yargıtay'ın verdiği bazı kararlarda müracaat hakkının kullanımını kategorik olarak reddetmediği⁴¹ ancak hakkın kullanılması için protesto çekilmesi şartını aradığı görülmektedir. Örneğin 28.09.1967 tarihli bir kararında⁴² mahkeme TTK m. 764/2 (eTTK m. 676/2) hükmünü müracaat hakkının düşmesi hakkındaki TTK m. 730 (eTTK m. 642) ve poliçe nedeniyle borç altına girenlerin müteselsil sorumluluğu hakkındaki TTK m. 724 (eTTK m. 636) hükümleriyle birlikte yorumlamış ve somut uyuşmazlıkta protesto çekilmiş senet için hamilin müracaat hakkına sahip olduğuna hükmetmiştir. Benzer yöndeki bir başka kararında mahkeme yine müracaat hakkının kullanılması için protesto çekilmesi şartını aramış ancak somut uyuşmazlıkta protesto çekilmemesi nedeniyle hamilin müracaat hakkına sahip olmadığına hükmetmiştir⁴³. Ancak

(b) uyarınca, muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla gerçekleştirilir.

³⁹ Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 128 ve orada anılan kararlar: Y. 11. HD, E. 2016-9338 K. 2018/2622, 11.04.2018; Y. 11. HD, E. 2016-1199, K. 2018/4372, 06.06.2018.

⁴⁰ Yargıtay'ın aynı yöndeki kararı için bkz. Y. 11. HD, E. 2016-9338, K. 2018/2622, 11.04.2018.

⁴¹ Yakın tarihli bir kararında da Mahkeme müracaat hakkını reddetmemiş ve görüşünü, "Öncelikle dava hasımsız olduğundan, üçüncü kişiler açısından kesin hüküm doğurmadığından, mahkemece iptal kararı verilse dahi yasal çerçevede çeki elinde bulunduran kişi henüz ödeme yapmamış keşideci, lehtar veya kendisinden önceki cirantalara müracaat edebilir. Alınan iptal kararı da meşru hamilin senetten kaynaklanan haklarını sona erdirmez." şeklinde gerekçelendirmiştir. Bkz. İstanbul BAM, 12. HD, E. 2022/2431, K. 2022/1869, 29.12.2022 kararı. Protesto çekilmesi hâlinde müracaat hakkının bulunduğu yönünde bkz. Sönmez, "Kambiyo Senetlerinin Zıyı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi," 465.

⁴² Y. TD, E. 1967/174, K. 1967/3415, 28.09.1967 kararı. Karar için bkz. Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 794-795; Fahiman Tekil, *Kıymetli Evrak Hukuku* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1994), 72; Erdoğan Moroğlu ve Abuzer Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014), 642; Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*, 2066; Gültekin, *Kıymetli Evrakın Zıyı ve İptali*, 126; Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptali*, 171.

⁴³ "Zayı nedeniyle iptallerine karar verilen senetler hakkında ödememe protestosu çekilmediğinden, senedi imza eden borçlu dışındaki (senet aslı borçlusunu) ciranta ve diğer sorumlular aleyhine ödemeye dayalı tüm hakların yitirileceği..." Kararlar için

ödenmemenin tespitinden sonra müracaat hakkının varlığı hususunda bir kanaate varılabilirliği için öncelikle TTK m. 764'ün yorumlanması gereklidir ve aşağıda bu husus tartışılmıştır⁴⁴.

Son olarak belirtmek gerekir ki, yukarıda sayılan ihtimallerden üçüncüsünde (ödenmemenin tespiti için öngörülen süre geçirildikten ve bu tespit yapılmadan çekin zayi olması) müracaat hakkı bakımından tartışılmayı hak eden bir sorun yoktur. Zira, zaten TTK m. 764/2 hükmünün anlamından bağımsız olarak, müracaat hakkı için aranan şartlar, çek zayi olmadan önce sağlanamamıştır.

D. Değerlendirme

Mehaz İsviçre hukukundan farklı olarak, Çek Kanunu'nun "vade"ye ilişkin hükümleri uyarınca, çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde dahi, iptal kararı ancak kanuni ibraz süresinin bitiminden sonra verilebilmektedir. Bu nedenle, çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde süresinde ibraz edilmesi, süresinde ibrazına rağmen ödenmemesi ve ödenmeme nedeniyle karşılıksızlık işleminin yapılması mümkün değildir.

Benzer şekilde, poliçe ve bononun da vadeden önce zayi olması hâlinde, TTK m. 761 nedeniyle iptal kararının ancak vadeden sonra verilmesi mümkündür. Dolayısıyla ilk başta, iptal kararı ile dilekçe sahibinin "kabul edene" karşı poliçeden doğan istem hakkını ileri sürebileceğini hükme

bkz. Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 796. Yargıtay'ın aynı yöndeki kararları için bkz. Y. 11 HD, E. 1985/7161 K. 1985/6808, 09.12.1985. Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, 92, dn. 32; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 281, dn. 74. "Dava, karşılıksızdır işlemi yapılan kambiyo senedinin zayi olması nedeniyle iptaline ilişkindir. Hamil tarafından bankaya ibraz edilip, karşılıksızdır kaşesi vurulan çekin kaybı ve buna bağlı olarak iptali halinde hamilin çekin, keşidecisi ve cirantalarına karşı çeke dayalı alacağını senetsiz olarak dermeyer etme ve dava açma imkânı olduğundan, davada hukuksal yararın varlığının kabulüyle işin esasına girilip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, böyle bir çekin tedavül kabiliyetini yitirdiği gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir." Y. 11. HD, E. 2012/627, K. 2012/11629, 02.07.2012 tarihli kararı için bkz. Gönen Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak Poliçe – Bono – Çek – Makbuz Senedi – Varant* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 215.

⁴⁴ Bkz. Değerlendirme Bölümü.

bağlayan TTK m. 764/2'nin, poliçenin sadece asıl borçlusuna başvurulabileceği şeklinde yorumlanması düşünülebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ibrazını geçersiz sayan geçici madde 3/5 yürürlükte olduğu sürece, müracaat hakkı şartlarına ilişkin çek ile poliçe/bono arasında bir fark yoktur. Öte yandan Mehaz OR'de, çek görüldüğünde ödeneceğinden, ileri tarihli bir çekin ibraz süresinin iptal kararından sonra gelmesi mümkündür ve bu nedenle müracaat hakkı bakımından bir ayırım yapıldığı düşünülebilir. İsviçre öğretisinde ileri sürülen görüşler değerlendirilirken ayrıca, TTK'dan farklı olarak⁴⁵, İsviçre hukukunda ödeme yasağı konulmasının mümkün olduğu unutulmamalıdır. Hatta OR Art. 1119/1'in (TTK m. 799/1) emredici olmaması nedeniyle İsviçre hukukundaki genel uygulamanın, taraflar arasındaki sözleşmede çek kaybolmasa dahi, ibraz süresi dolmadan çekten cayılabilmesinin kararlaştırılması yönünde olduğu belirtilmektedir⁴⁶. Elbette, OR Art. 1119/3 uyarınca ödeme yasağı sadece çekin keşidecisi tarafından konulabilir, yani çek elinde iken zayi olan kişinin ödeme yasağı koydurması mümkün değildir⁴⁷. Ancak keşideci tarafından ödeme yasağı konulması imkânı, iptal davasına nazaran çok daha etkin ve hızlıdır. Son olarak ifade etmek gerekir ki öğretide çekteki kısa ibraz süreleri nedeniyle, çekin zayi olması hâlinde istisnalar bir yana uygulanan poliçenin iptaline ilişkin hükümlerin önemli bir fonksiyonu bulunmadığı ifade edilmektedir⁴⁸. Türk hukukunda ise, ödeme

⁴⁵ “Keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten menedebilir.” şeklindeki eTTK m. 711/3 hükmü 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un m. 32/19 hükmü ile 18.02.2009 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Bu nedenle, Türk hukukunda ödeme yasağı konulması mümkün değildir.

⁴⁶ Kuhn, *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG*, Art. 1119, N. 3 ve oradan naklen Jaeggi/Druey/von Greyerz, s. 321; von der Crone-Schmocker, s. 52; Zobl, ZSR 1983 I, s. 331.

⁴⁷ Ancak elbette, çek rızası hilafına elinden çıkan hamilin keşideciye başvurması ve ondan muhataba ödemededen men talimatı vermesini talep etmesi mümkündür. Bu durumda keşidecinin, talebi ciddi ve inandırıcı bulursa ödemededen men talimatını vermesi gerektiği, aksi hâlde çeki ele geçiren kişinin iyi niyetli olması ihtimalinde ödeme yapmak zorunda kalacağı ifade edilmiştir. Bkz. Abuzer Kendigelen, “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı (TTK 711)”, in *Makalelerim Cilt I 1986-2001* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 112.

⁴⁸ Jörg Schwarz, *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht* (Zürich: Orell Füssli, 2023), Art. 1143, N. 23.

yasasına ilişkin hükmün kaldırılmış olması, çekten caymanın ancak ibraz süresi bitiminden sonra hüküm doğurması ve daha da önemlisi çekte vadenin kabul edilmiş olması nedenleriyle, çekin zayi olması ihtimalinde açılacak iptal davası ve bu davanın sonuçları daha büyük önemi haizdir.

Alman hukukunda ise TTK m. 764/2'ye paralel bir düzenleme bulunmamaktadır. Zıya nedeniyle senedin iptal edilmesi Alman Wechselgesetz ("WG") m. 90'da⁴⁹ düzenlenmiştir. Söz konusu hükme göre, kaybolan ya da hasara uğrayan senet geçersiz kılınabilir. Lehdarın geçersizlik ilan edilinceye kadar teminat göstermesi hâlinde, asıl borçludan vade tarihinde ödeme talep edebilmesi mümkündür⁵⁰. Dikkat edileceği üzere Alman hukukunda mehaz İsviçre ve Türk hukukundan farklı olarak lehdarın iyi niyetli üçüncü kişinin muhtemel zararını gidermek için teminat göstermesi gereklidir. Alman öğretisinde de iptal kararına dayanan talebin senetten doğan taleple aynı kaldığı kabul edilir⁵¹. Kendisine iptal kararı ile başvuru olan asıl borçlu, başvuranın senetteki hakları ileri sürmeye yetkili kişi olmadığı konusunda bir itirazda bulunamaz. Bununla birlikte diğer tüm itirazların, senede dayalı olarak talep edildiğinde olduğu gibi, borçlu tarafından ileri sürülmesi mümkündür. İtiraz durumunda, alacaklı senedin içeriğini kanıtlamak zorundadır. Borçlu, örneğin, kabulü imzalamadığını, senedin şekil şartlarının eksikliği nedeniyle geçersiz olduğunu ileri sürebilir ve m. 17'de izin verildiği ölçüde, temel hukuki ilişkiye dayalı itirazlarda bulunabilir⁵². Asıl borçludan senet bedelinin tahsil edilmesi hâlinde tüm müracaat borçlularının da borçları sona erer⁵³. Ancak senet bedelinin tahsil edilememesi hâlinde, iptal kararı ile, müracaat hakkının kaybedilmemiş olması kaydıyla, müracaat borçlularına da başvurulabilir⁵⁴. Ancak, mahkeme tarafından yapılan ilan

⁴⁹ Çekler için ise konu Scheckgesetz m. 59'da düzenlenmiştir. Çek Kanunu (Scheckgesetz) m. 59 uyarınca teminat karşılığı keşideciden ödeme talep edilebilmesi mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ernst Jacobi, *Wechsel- Und Scheckrecht* (Berlin: Walter De Gruyter, 1956), 181.

⁵⁰ Hükmün açık lafzı nedeniyle bu aşamada müracaat borçlularına başvurulması mümkün değildir. Bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 9.

⁵¹ Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 13.

⁵² Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 9.

⁵³ Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 10.

⁵⁴ Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 16; Baumbach, Hefermehl ve Casper, *Wechselgesetz Scheckgesetz Recht des Zahlungsverkehrs* Art. 90, N. 8; Peter Bülow,

(*Aufgebot*) ne asıl borçlu ne de müracaat borçluları için geçerli olan zamanaşımı süresini keser. Benzer şekilde ilanlar, protesto süresini uzatmadığı gibi, senetsiz protesto çekilmesi de mümkün değildir⁵⁵. İptal kararı ancak senedin vadesinden sonra verilebileceğinden (FamFG § 475) ve protesto da ilana dayanılarak yapılamayacağından müracaat borçlularının sorumluluğu genellikle, başka bir nüshaya⁵⁶ dayanılarak protesto yapılmadığı sürece, protesto çekildikten sonra senedin kaybolması veya tahrip olması halinde ortaya çıkar⁵⁷.

Görüldüğü üzere, Alman hukukunda sadece WG’de, senetlerin iptal edilebileceğine ilişkin genel bir hükme yer verilerek, iptal prosedürü FamFG’de düzenlenmiştir. Senedin zayi olması hali bizatihi müracaat hakkına engel görülmemiş ancak bu hakkın kullanımı için gerekli şartların mevcudiyeti aranmıştır. Öte yandan Türk hukukunda benimsenen hükümler mehz İsviçre hukukundan da çeşitli ve önemli farklar içermektedir. Bu nedenle aşağıda önce İsviçre, ardından da Türk öğretisinde konu hakkında ileri sürülen görüşlere değinilecek ve meseleyle ilgili bir kanaat açıklanacaktır.

Mehaz İsviçre hukukundaki bir görüşe göre, talep sahibi OR Art. 1079/2 (TTK m. 764/2) nedeniyle iptal kararı verilmesinden sonra sadece senedin asıl borçlusuna başvurabilir. İkinci derecede sorumlulara gidilmesi ise mümkün değildir⁵⁸. Öte yandan, OR Art. 1143/1 (19)’da [TTK m. 818/1 (s)] OR Art. 1079/2’ye atıf yapılmamış olması nedeniyle çekler söz konusu olduğunda talep sahibinin müracaat hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir⁵⁹. Aksi

Wechselgesetz Scheckgesetz mit AGB-Sparkassen, AGB-Banken, AGB-Postbank und Scheckbedingungen Kommentar (Münih: Beck, 2013), Art. 90, N. 8.

⁵⁵ Bu nedenle senedin protesto çekilmeden zayi olması hâlinde, protestonun düzenlenmesi ancak senedin bir suretinin elde bulundurulması hâlinde mümkündür. Bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 12; Heinz Hildebrandt, *Wertpapierrecht* (Berlin: Walter De Gruyter, 1957), 271.

⁵⁶ Madde 64 III uyarınca, yalnızca “hamil” ek nüshaların çıkarılmasını talep etme hakkına sahiptir, bu nedenle senet alacaklısı, senedin kaybindan sonra, senedi düzenleyenden başka bir nüsha çıkarılmasını talep edemez. Bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 90, N. 16.

⁵⁷ Baumbach, Hefermehl ve Casper, *Wechselgesetz Scheckgesetz Recht des Zahlungsverkehrs*, Art. 90, N. 8.

⁵⁸ Matthew Reiter, *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht OFK* (Zürich: Orell Füssli, 2023), 3044.

⁵⁹ Reiter, *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht OFK*, 3044.

yöndeki görüşe göre, OR Art. 1079/2 kural olarak müracaat hakkını ortadan kaldırmamakta, sadece mahkeme hükmü ile asıl borçluya başvurulabileceğini düzenlemektedir. Zira bu görüşe göre müracaat borçlularına başvurulması için yeni bir senet düzenlenmesi gerekir⁶⁰. Öte yandan müracaat hakkını OR Art. 1079/2 nedeniyle kategorik olarak dışlamayan bu görüş, müracaat hakkının kullanılabilmesi için aranan maddi ve şekli şartların somut olayda da bulunması gerektiğini belirtmiştir⁶¹. Federal Mahkeme ise konu hakkında verdiği önemli bir kararda, iptal kararının senedin içerdiği hakkı sona erdireceğine ve hak sahibinin hukuki durumunun, o hâlâ senedin zilyedi olsa idi sahip olacağı duruma eşdeğer olduğuna hükmetmiştir⁶².

Türk hukukunda öğretinin önemli bir kısmı, İsviçre öğretisine paralel şekilde, TTK m. 764/2 hükmünün lafzından hareketle iptal kararı ile talep sahibinin sadece senedin asıl borçlularına (poliçede kabul eden muhatap, bonoda düzenleyen) başvurabileceğini, ancak müracaat borçlularına başvurusunun mümkün olmadığını savunmaktadır⁶³. Aksi yöndeki görüşe göre, süresinde protesto çekilmesi kaydıyla müracaat hakkının bulunduğu kabul edilmelidir⁶⁴. Ancak, kendisine başvuru müracaat borçlusunun borca

⁶⁰ Arthur Meier-Hayoz ve Hans Caspar von der Crone, *Wertpapierrecht* (Bern: Stampfli, 2000), 204; Kuhn, *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG*, Art. 1072-1080, N. 5.

⁶¹ Meier Hayoz ve von der Crone, *Wertpapierrecht*, 204. Yazarların, müracaat hakkının kullanım şartlarına ilişkin yaptıkları açıklamada ise, çekin zayi olması hakkında herhangi bir istisnaya rastlanmamaktadır. Türk öğretisinde aynı görüş için bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 164.

⁶² BGE 82 II 224. Türk öğretisinde bkz. Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 136.

⁶³ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 281; Karayalçın, *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler*, 373; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 136c; Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 59-60; Bozer ve Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 53-54; Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*, 2067-2068; Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 796; Tekil, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 72; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 94; Karahan et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 137-138; Gültekin, *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, 126; Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 130-131.

⁶⁴ Bu görüşteki yazarlar, kural olarak başvuru sahibinin sadece asıl borçluya başvurabileceğini belirtmekle birlikte, zayi kararından önce protesto çekilmesi kaydıyla müracaat borçlularına başvurulabileceğini belirtmektedir. Bkz. A. Nevzat Erol, *Takip Hukukunda Kambiyo Senetleri – Poliçe- Bono – Çek ve Bankalar Kanunu* (Ankara: Doğu Matbaası, 1971), 167; Fadlullah Cerrahoğlu, “Kıymetli Evrakın Ziyai

itiraz etmesi hâlinde talep sahibinin iddiasını genel hükümlere göre ve senetle ispat etmesi gerekeceğinden, senedi elinde bulundurmayan talep sahibinin senet bedelini müracaat borçlusundan tahsil etmesinin güç olduğu ifade edilmektedir⁶⁵.

TTK m. 764/2 hükmünün poliçe ve bonoda müracaat hakkını kaldırdığı yönünde görüş belirten öğreti kendi içinde tutarlı bir şekilde çekler bakımından, bu hükme atıf yapılmaması nedeniyle, farklı sonuca varmış ve iptal kararını alan hamilin müracaat borçlularına başvurabileceğini savunmuştur⁶⁶. Bu durumda hamil senet nedeniyle borç altına girenlerden hakkını iptal kararını ya da talep ettiği yeni senedi ileri sürerek talep eder⁶⁷.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, TTK m. 764/2'nin iki farklı şekilde yorumlanması mümkündür. İlk olarak, hâkim görüşe paralel ve hükmün lafzına uygun şekilde poliçe ve bonoda başvuru sahibinin müracaat hakkı bulunmadığı kabul edilebilir. Bu sonuç çoğu zaman, müracaat hakkı için aranan şartların sağlanamamasından kaynaklanır. Zira, vadeden önce zayi olan poliçe ve bonoda iptal kararı vadeden sonra verilmektedir ki bu da poliçenin süresinde ibraz edilmesine ve ödenmemesi nedeniyle protesto çekilmesine engel oluşturur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, poliçe ve bonoda müracaat hakkını dışlayan mehzaz İsviçre ve TTK kanun koyucusunun, çekte farklı bir sonucu benimsemesi haklı görülebilir. Çünkü, çekte kural olarak vade yoktur ve ileri tarihli bir çekin zayi olması hâlinde, ilanların hemen yapılabilecek olması nedeniyle iptal kararı kanuni ibraz süresi geçmeden verilebilir. Yani iptal kararı alındığı anda müracaat hakkı için aranan şartların sağlanması hâlâ mümkün olabilir.

ve İptali," *İstİTİAD*, no.1 (1973): 194-195; Ertekin ve Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, 65; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 93. TTK m. 764/2'ye atıf yapılmaması nedeniyle çekte kural olarak müracaat hakkının bulunduğu ancak, çekin iptal edildiği tarihte protesto süresinin geçmiş olması ihtimalinde bu hakkın kullanılmayacağı yönünde bkz. Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 172.

⁶⁵ Ertekin ve Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, 66.

⁶⁶ Karayalçın, *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler*, 374; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 281; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 2017*, 58; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 136c; Karahan et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 138; Gültekin, *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, 128; Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 172; Bozkurt, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 131.

⁶⁷ Karayalçın, *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler*, 374.

Öte yandan Çek Kanunu'nun, üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce çekin ibrazını geçersiz sayan geçici maddesi yürürlükte olduğu sürece, poliçeye paralel şekilde, çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâline, çekin iptali ancak kanuni ibraz süreleri sona erdikten sonra söz konusu olur. Dolayısıyla, TTK m. 764/2'nin, vadeden önce zayi olan poliçenin iptal edilmesi ihtimalinde, süresinde ibraz ve karşılıksızlık işlemi yapılması gibi müracaat hakkı için aranan şartlarının bulunmaması nedeniyle başvuru sahibinin sadece asıl borçluya gidebileceği savunulduğunda, çek için de farklı bir sonuca varılamayacaktır. Zira, geçici madde yürürlükte olduğu sürece, yine iptal kararı, kanuni ibraz süresinden sonra verilecektir. Öte yandan geçici maddenin yürürlük süresinin uzatılmaması ihtimalinde, çekin görüldüğünde ödenmesi gereği nedeniyle, mahkemece yapılacak ilanlarla verilecek süre, ileri tarihli bir çekin keşide gününden önce dolabilir ve böylece hala kanuni ibraz süresi içinde ibraz şartı yerine getirilebilir⁶⁸.

Bu konuda ileri sürülebilecek ikinci görüşe göre, TTK m. 764/2 poliçe ve bonoda müracaat hakkını ortadan kaldırmamaktadır⁶⁹. Nitekim, İsviçre öğretisinin bir bölümü tarafından ifade edildiği üzere, TTK m. 764/2'de poliçenin iptal edilmesine rağmen dilekçe sahibinin kabul edene karşı poliçeden doğan istem hakkını ileri sürebileceğinin hükme bağlanmasının anlamı, mahkeme tarafından verilen iptal kararı ile sadece asıl borçluya başvurulabileceğidir. Gerçekten de iptal kararı, senet ile hak arasındaki bağı kopardığından bu karar, başvuru sahibine hakkını senetsiz olarak ileri sürme

⁶⁸ Belirtmek gerekir ki, poliçede ve bonoda ilanların vadeden itibaren yapılacak olması nedeniyle iptal kararı her durumda vadeden sonra verilecektir. Bu husus öğretilerde de vurgulanmıştır. Bkz. Nurkut İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981), 87; Ertekin ve Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, 65; Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 80; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 153; Sönmez, "Kambiyo Senetlerinin Zıyı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi," 464. Ancak TTK'nın çekte vadeyi reddeden düzenlemeleri nedeniyle, Çek Kanunu'nun kabulünden önce, çekin kanuni ibraz süresinden önce iptal edilmesi mümkündür.

⁶⁹ Poliçe ve bonoda da müracaat hakkı bulunduğu yönünde bkz. Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 173; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 164. Nitekim, Kırca, hak sahibinin kendisine en son ciro yapılan kişi olabileceği gibi, ödeme yapan ve kendinden öncekilere başvuru hakkına sahip olan bir müracaat borçlusu da olabileceğini belirtmekte ve müracaat hakkının varlığını kategorik olarak dışlamamaktadır. Bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 137.

imkânı verirken, borçluya da iptal kararını getiren hamile ödeme yaparak borcundan kurtulma imkânı verir. Öte yandan bu karar, ne maddi hak sahipliğine ilişkin bir tespitte bulunur⁷⁰ ne de senet yerine kaim olan bir senet niteliği taşır⁷¹. İptal kararı, senedi ikame etmediği için bu karar ile senetteki diğer müracaat borçlularına başvurulması mümkün değildir. Nitekim sadece iptal kararı ile müracaat borçlularına başvurulması onların durumunu ağırlaştıracağından⁷² bu yorum anlamlıdır. Zira, müracaat borçlularının sorumluluklarının ikinci derece olması ve ödeyen bir müracaat borçlusunun, kendisine göre borçlu olan diğer borçlulara sıra gözetmeksizin başvurabilecek olması, sadece iptal kararı ile kendilerine başvurulmasına engel olur. Bu nedenle, cirantalara başvurulabilmesi için, talep sahibine tüm ciroları eksiksiz gösteren yeni bir senet verilmesi gereklidir⁷³. Ancak böylece iptal kararına istinaden ödeme yapan ciranta da kendisine göre sorumlu olan kişilere başvurabilecek ve senedin zayi olmadığı bir ihtimale göre durumu daha ağırlaşmamış olacaktır.

Kanımcı, yukarıdaki iki görüşün de eleştiriye açık yanları bulunmaktadır. Evvela, TTK m. 764/2'nin her durumda müracaat hakkını ortadan kaldırdığı görüşünün reddedilmesi gerekir. Yukarıda açıklandığı üzere, Mehaz İsviçre OR ve TTK'nın poliçenin iptaline ilişkin hükümleri sadece senedin üçüncü kişinin eline geçme ihtimaline istinaden düzenlenmiştir ve senedin iptali de ancak ele geçiren kişinin bilinmemesi hâlinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ihtimalde ise iptal kararı her hâlükârda vadeden sonra verileceğinden müracaat hakkı için aranan şartlar

⁷⁰ Y 11. HD, E. 1984/5809, K. 1985/52, 22.01.1985 kararı (Lexpera), ayrıca bkz. Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 161; Sönmez, "Kambiyo Senetlerinin Zıyayı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi," 457.

⁷¹ Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 787; Moroğlu ve Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat*, m. 652, 508; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 133c-136-136c; Karahan et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 136.

⁷² Hâlbuki iptal kararı borçlunun durumunu ne hafifletmeli ne de ağırlaştırmalıdır. Bkz. Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 2017*, 58; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 162.

⁷³ Meier Hayoz ve von der Crone, *Wertpapierrecht*, 204; Kuhn, *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG*, Art. 1072-1080, N. 5.

gerçekleşmez⁷⁴. Dolayısıyla TTK m. 764/2'nin müracaat hakkını kaldırdığı görüşü sadece senedin üçüncü kişinin eline geçme ihtimalinde geçerlidir. Diğer bir deyişle, bu hüküm senedin zayi olduğu her durumda müracaat hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Örneğin, senedin hamilin zilyetliğinde bulunmasına rağmen esaslı unsurlarının hasar görmesi nedeniyle açılan iptal davasında, senedin geri getirilmesi için ilan yapılması gerekmeyeceğinden, iptal kararının vadeden önce verilmesi mümkün olur. Gerçekten de keşidecinin imzasının okunamaz hâle gelmesine rağmen, ciro zincirinin eksiksiz şekilde belirlenebilir olduğu hâllerde müracaat hakkının bulunmadığını ileri sürmek menfaatler dengesine aykırıdır.

İleri sürülen ikinci görüş ise, herhangi bir ayırım yapmadan yeni bir senet verilebileceğini ileri sürmesi bakımından sorunludur. Yeni bir senet düzenlenmesini talep hakkı poliçenin iptali hakkında öngörülen düzenlemelerde yer almamakta, genel hükümler başlıklı Birinci Kısım'da TTK m. 652/1'de düzenlenmektedir. Söz konusu hükme göre, iptal kararı üzerine hak sahibi hakkını senetsiz olarak ileri sürebileceği gibi, yeni bir senet düzenlenmesini de isteyebilir⁷⁵. Öte yandan poliçenin iptalinin hükümleri hakkındaki TTK m. 764'te sadece iptal kararı ile dilekçe sahibinin asıl borçluya başvurabileceği belirtilmiş ancak, kendisine yeni bir senet verilmesini talep hakkından söz edilmemiştir. Halbuki, TTK m. 657 hükmünün yaptığı gönderme nedeniyle nama yazılı senetlere de uygulanacak olan hamiline yazılı senetlerin iptali hakkındaki TTK m. 666/3'te açıkça dilekçe sahibinin kendisine yeni bir senet verilmesini talep etme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

İlk bakışta, TTK m. 764'ün, genel hükmün aksine ve özel bir düzenleme yapmadığı⁷⁶, zira Kıymetli Evrak kitabındaki birçok hüküm gibi burada da

⁷⁴ Nitekim İsviçre OR gerekçesinde de iptal kararıyla kabul eden borçlu ve avalistlerine gidilebileceği açık olsa da başvuru borçlularına gidilmesinin tartışmalı olduğu; kanun taslağında ise bu sorunun olumsuz cevaplandığı belirtilmiştir. Bkz. İsviçre OR gerekçe, 336.

⁷⁵ Yeni senet verilebilmesi için borcun muaccel olmaması gerekir. Bkz. Kuhn, *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG*, Art. 972, N. 2.

⁷⁶ Aksi görüş için bkz. Cerrahoğlu, "Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali," 195; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 280; Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 81. Öte yandan yazarlar, çekler için TTK m. 764/2'ye gönderme yapılmaması nedeniyle yeni bir senet verilebileceği görüşündedir.

sadece bir tekrara yer verildiği, genel hüküm nedeniyle uygulanacak bir sonucun, hamiline ve nama yazılı senetler için teyit edildiği pekâlâ savunulabilir. Nitekim, öğretide TTK m. 764'ün genel hükmün uygulamasını ortadan kaldırmayı haklı gösterecek bir özel hüküm olduğunu kabul etmeyen ve yeni bir senet verilebileceğini savunan birçok yazar bulunmaktadır⁷⁷. Gerçekten de yeni bir senet verilebileceği görüşü kabul edildiğinde müracaat hakkının varlığı daha kolay kabul edilebilir. Ancak bu noktada, yeni senedin iptal kararından sonra ve keşideci tarafından verilecek olması⁷⁸ ciro zincirinin gösterilmesi bakımından tereddüt yaratmaktadır. Çünkü, hasımsız açılan iptal davası neticesinde alınan iptal kararı sonrası sadece senedin asıl borçlusundan yeni senet vermesi istenebilir. Ancak asıl borçlunun bu talebi reddetmesi hâlinde bu kez asıl borçluya karşı senet düzenlenmesi davası açılması gereklidir⁷⁹. Öğretide, borçlunun yeni senet düzenlemeyi reddetmesi ihtimalinde bir dava daha açılması zorunluluğunu bertaraf etmek amacıyla,

⁷⁷ Domaniç, *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, 437; Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*, 2066-2067; Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 165; Sönmez, “Kambiyo Senetlerinin Zıyaı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi,” 461; Yıldırım, “Türk Hukuku’nda Vadeli Çek,” 115; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 90. Aynı yönde bkz. Y. TD, E. 1965/3029, K. 1976/386, 31.01.1967 kararı. Karar için bkz. Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*, 2066; Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 795.

⁷⁸ “Mahkemece, tüm dosya kapsamına göre; karşılıklarının tahsili istenilen ve postada kaybolduğu iddia edilen çeklerde davalının keşideci konumunda olduğu, davacının keşideci konumundaki davalıya müracaat edebilmesi için 6102 sayılı yeni TTK’nın 651. Maddesine göre çeklerin zayii olduğuna dair mahkemeden iptal kararı alması gerektiği, daha sonrada TTK’nın 652/1 maddesi gereğince iptal kararı üzerine hak sahibi olarak hakkını senetsiz olarak da ileri sürebileceği veya yeni bir senet düzenlenmesini keşideciden isteyebileceği, davacı talebinin ön şartının zayıe ilişkin kesinleşmiş bir mahkeme ilamı olması gerektiği, davacı tarafça bu yönde bir mahkeme ilamı sunulmadığı gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir. ...Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.” Y. 11. HD, E. 2014/2171, K. 2014/10655, 05.06.2014 kararı (Lexpera). Yeni senet ihdasının poliçede kabul edenden ve bonolarda keşideciden talep edebileceğini belirten aynı yöndeki karar için bkz. 11. HD., E. 1984/5809 K. 1985/52 T. 22.01.1985 (Lexpera)

⁷⁹ Talebin iptal kararından sonra keşideciye yöneltilmesi gerektiği, bu talebin olumlu karşılanmaması hâlinde dava açılması gerektiği yönünde bkz. Thomas A. Frick, *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht OFK- 2023*, Art. 972, N. 4.

senedin iptali ile yeni senet düzenlenmesi davasının birlikte ve hasımlı açılması gerektiği savunulmuştur⁸⁰. Görüldüğü üzere, bu ihtimalde iptal davası keşideciye karşı açılarak aynı davada yeni bir senet talebi mümkün olacaktır. Ancak mahkeme kararı ile verilecek yeni senedin sadece keşideci tarafından imzalanacak olması yine ciro zincirinin gösterilmesi bakımından yeterli olmayacaktır. Bu nedenle, öğretilerde yeni bir senet nüshası düzenlenip, bütün müracaat borçlularının imzalarının yeniden alınması gerektiği, imzaların alınabildiği durumda da müracaat hakkının varlığının reddedilmemesi gerektiği ileri sürülmüştür⁸¹. Ancak şüphesiz, böyle bir durumda cirantaların yeniden senedi imzalamaktan kaçınmaları yüksek ihtimaldir ve bu nedenle de ileri sürülen çözüm pek uygulanabilir değildir. Kaldı ki, yeni senet verildikten sonra yeniden cirantaların imzalarının alınması gerektiği kabul edildiğinde, keşideciden yeni bir senet düzenlemesini talep etmekte cirantalara başvuru açısından bir hukuki yarar da bulunmayacaktır. Zira, iptal kararı ile zaten asıl borçluya başvurulabilecektir. Öte yandan, elbette yeni senetle keşideciye başvurulması, özellikle kambiyo senetlerine özgü takip yapılabilmesi açısından avantajlıdır. Başvuru sahibi açısından bir diğer avantaj ise, şartları varsa, senedi ibraz gününe kadar yeniden devredebilme imkanıdır.

Görüldüğü üzere, yeni senet düzenlenmesi sadece asıl borçluya müracaatta ve senedin tedavül yeteneği bakımından avantajlıdır. Bununla birlikte, müracaat hakkının kullanımına olumlu bir katkısı bulunmamaktadır. Kanımca, kanun koyucu yeni senet düzenlenmesi bakımından bilinçli bir tercih yapmıştır ve hamile ve nama yazılı senetlerin aksine yeni bir senet düzenlenmesini TTK m. 764/2 ile reddetmiştir. Nitekim İsviçre OR'nin gerekçesinde de açıkça asıl borçlu için yaratacağı risk nedeniyle iptal talep eden kişinin düzenleyenden yeni (ikame) bir poliçe istemesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir⁸². Ancak, yine bu görüşün, senedin üçüncü kişinin eline geçme ihtimali ile sınırlı olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Yine örneğin, poliçenin vadeden önce lehdarın elinde iken hasara uğraması hâlinde yeni senet verilmesinin reddedilmesinin bir gerekçesi yoktur. Zira, kanunda bu ihtimal hiç dikkate alınmamıştır.

⁸⁰ Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak Poliçe – Bono – Çek – Makbuz Senedi – Varant*, 213.

⁸¹ Bkz. Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 145.

⁸² OR gerekçe, 337.

Ancak, kural olarak yeni bir senedin verilemiyor olması, mahkemenin iptal kararında ciro zincirine istinaden cirantaların sıraları belirtilerek onlara karşı müracaat hakkı bulunduğuna hükmetmesine engel değildir. Çünkü yukarıda belirtildiği gibi, senedin asli unsurlarının önemli ölçüde hasar görmesine ve iptali gerekmesine rağmen bu senedin cirantalarının imzalarının okunabilir olduğu bir durumda aksi sonuca varmak menfaatler dengesine aykırıdır. Zira, mahkeme kararının maddi hak sahipliğine dair bir tespit bulunmaması ve cirantaların başta imzanın kendilerine ait olmaması olmak üzere diğer tüm def'ileri ileri sürebilecek olmaları taraf menfaatleri arasında yeterli dengeyi kurmaktadır. Gerçekten de kendisine iptal kararı ile başvurulmuş ciranta imzanın kendisine ait olmadığı yönünde bir def'i ileri sürdüğünde, hamil iddiasını senetle ispat etmek zorunda kalacaktır. Buna rağmen örneğin her iki tarafın tacir olması ihtimalinde hamil iddiasını ticari defterle ispat edebilecektir ki⁸³ bu da hamil açısından yadsınamaz bir avantajdır. Dolayısıyla sırf senetle ispat kuralının yaratacağı zorluk nedeniyle mahkeme hükmünde müracaat hakkının belirtilemeyeceği kabul edilmemelidir.

TTK m. 764/2'nin anlamı ortaya konduktan sonra yanıtlanması gereken iki soru vardır: (i) Çekte bu hükme neden atıf yapılmamıştır ve Çek Kanunu'nun ayrıksı hükümleri nedeniyle artık bu soru anlamlı mıdır? (ii) Müracaat hakkı için aranan ibraz ve karşılıksızlık işlemi yapılması⁸⁴ şartlarının çekin zayı olma ihtimali düşünülerek farklı yorumlanması mümkün müdür?

İlk sorunun yanıtlanması görece kolaydır. Zira, çekte kabul yasağının bulunmasının vurgulanması amacıyla, kabul eden muhataptan söz edilen hükümlere gönderme yapılmadığı düşünülebilir⁸⁵. Gerçekten de gönderme

⁸³ Ancak bu imkânın kambiyo senetlerine mahsus takipte bulunmadığı hatırlanmalıdır.

⁸⁴ Her ne kadar kural olarak karşılıksızlık, çekin ibrazı anında çek bedelinin tamamının bulunmaması hâlinde gündeme gelirse de, hesapta para bulunmasına rağmen hesap üzerinde haciz ya da tedbir bulunması ya da hesabın banka lehine rehnedilmesi gibi ihtimallerde de ödenmeme belgelenecek müracaat hakkının kullanılacağı unutulmamalıdır. Dolayısıyla bu gibi hâller de karşılıksız kavramı kapsamındadır. Bkz. Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 754.

⁸⁵ İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, 86; Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyat ve İptali*, 93; Kendigelen ve Kırcı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 164; Poroy ve Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, N. 550; Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 81; Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 93.

yapılmayan birçok hükümde, kabul eden muhatap kavramına rastlanması bu görüşü desteklemektedir⁸⁶. Gönderme yapılmamasının bir diğer sebebi de yukarıda açıklandığı üzere, mehzaz İsviçre OR’de çekin görüldüğünde ödenmesi gereği, iptal kararının ibraz süresinden önce verilebilecek olmasıdır. Bu ihtimal ise hem müracaat hakkı için aranan şartların sağlanması hem de yeni senet talebi bakımından fark yaratır. Yani, çek söz konusu olduğunda yeni senet talebi mümkündür. Ancak tekrara düşmek pahasına, Çek Kanunu’nun vadeye ilişkin hükümleri nedeniyle, çekin iptali kararının ancak ibraz süresi sonunda verileceği ve bu açıdan poliçe ve bonodan bir farkı bulunmadığı belirtilmelidir.

İkinci soru ise üzerinde etraflıca düşünülmeyi hak edecek niteliktedir. Evvela belirtilmelidir ki, çekin hamilin zilyetliğindeyken hasara uğraması, geçici maddenin yürürlük süresinin uzatılmaması ya da çekin protesto çekildikten sonra zayi olması hâllerinde zaten müracaat hakkı için aranan koşullar sağlanabilir. Öte yandan Çek Kanunu’nun geçici maddesi yürürlükte olduğu sürece, çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde süresinde ibraz edilmesi ve ödenmeme nedeniyle karşılıksızlık işlemine konu olması, çekin nüshasının bulunması ihtimali bir yana, mümkün değildir. Çünkü Çek Kanunu’nun düzenlemeleri nedeniyle, çekin henüz zayi olmadan önce ne ibrazı ne de karşılıksızlık işlemine konu olması mümkündür.

İşte bu noktada zıya hâlinin, müracaat hakkı kullanımı için aranan çekin ibrazı ve/veya ödenmemenin belgelenmesi koşullarının⁸⁷ sağlanmasına engel nitelikte bir mücbir sebep olarak değerlendirilmesinin mümkün olup olmadığı belirlenmelidir. Zira, TTK m. 811/1 uyarınca, mücbir sebeplerin varlığında senedin ibrazı ve protesto çekilmesi için tanınan süreler uzar⁸⁸. Böyle bir

⁸⁶ Ayrıca dışlanan diğer maddelere bkz. 698, 705, 730, 734, 737, 749, 765, 770, 779 kabul eden muhatap geçmesine rağmen gönderme yapılan hükümler için bkz. 724, 732, 764.

⁸⁷ Çekte ibraz ve karşılıksızlık işleminin yapılmasına gerek olmaksızın müracaat hakkının kullanılabilmesi diğer haller, TTK m. 818’in yaptığı gönderme nedeniyle uygulanan çekte protestosuz kaydının bulunması (TTK m. 722) ve düzenleyenin iflas etmiş olmasıdır (TTK m. 714).

⁸⁸ Anılan hükümde süreleri uzatan bir diğer hâl “devletin mevzuatı”dır. Hatırlanacağı üzere, Covid-19 salgınından sonra 7226 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’unun geçici m. 1 hükmü ile hak kayıplarının önlenmesi amacıyla dava açma, icra takibi başlatma, ibraz ve zamanaşımı sürelerinin 13.03.2020 tarihinden 30.04.2020 tarihine kadar duracağı hükme bağlanmıştır. Anılan

ihtimalde hamil mücbir sebebi kendi cirantasına ihbar etmeye (TTK m. 811/2) mecburdur.

Bir olayın mücbir sebep sayılabilmesi için önceden öngörülememesi, öngörülse dahi engellenememesi gereklidir⁸⁹. Bu nedenle, deprem, fırtına, sel felaketi, yangın ve savaş ilanı gibi olaylar mücbir sebep oluşturmaktadır⁹⁰. Öğretide bir olayın TTK m. 811 anlamında mücbir sebep olarak değerlendirilebilmesi için söz konusu olayın üçüncü kişinin fiilinden doğması gerektiği, bu nedenle hamilin şahsına ait sebeplerin mücbir sebep olarak değerlendirilemeyeceği savunulmaktadır⁹¹. Ayrıca, müracaat hakkı kullanımı için aranan şartların yerine getirilememesinde hamile atfedilebilecek bir kusur bulunmamalıdır⁹². Yargıtay da öğretiyi benzer bir sonuca varmış ve hamilin hastalanmasını mücbir sebep olarak kabul etmemiştir⁹³.

Zayi olma hâlinin mücbir sebep olarak değerlendirilebilme ihtimali açısından özellikle açılan iptal davasında mahkemenin ödeme yasağı koyması ihtimali düşünülmelidir. Yani acaba, ödeme yasağı bulunması hâli de mücbir sebep olarak değerlendirilebilir mi? Bu konuda ödeme yasağının kim

düzenlemenin çekin ibrazında geçerli olup olmadığı öğretide tartışılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sefer Oğuz, “Çekin İbrazında Aşılması İmkansız Bir Engelin (COVID-19) Ortaya Çıkması Durumunda Hamil ile Muhatap Bankanın Yükümlülükleri Üzerine Bazı Düşünceler,” *Bankacılar Dergisi*, no. 122 (2022): 24.

⁸⁹ Yargıtay’ın da haklı olarak belirttiği üzere, mücbir sebepler basiretli tacirin öngörüsünü de aşan, yani kendisinden beklenen özeni gösteren tacirin dahi öngöremeyeceği durumlardır. YTD, E. 1958/256, K. 1958/676, 11.3.1958 kararı için bkz. Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*, 1991; Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 108. Çok benzer tanım için bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 54, N. 2.

⁹⁰ Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 54, N. 2; Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 49. Yargıtay da depremi (Y. 10. CD., E. 2003/24700, K. 2003/15796, 16.06.2003, ve Y. 10. CD. E. 2001/28106, K. 2002/14892, 02.04.2002,) mücbir sebep olarak kabul etmiştir. Bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 371.

⁹¹ Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 54, N. 2; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 739; Domaniç, *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, 348; Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 49.

⁹² Karayalçın, *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler*, 212; Bozgeyik, *Policede Müracaat Hakkı*, 141.

⁹³ Yargıtay’ın hastalığı mücbir sebep olarak kabul etmeyen 12. HD, E. 1979/6209, K. 1979/7931, 15.10.1979 kararı için bkz. Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 108. Aynı yönde, bkz. Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 54, N. 2.

tarafından ve hangi gerekçe ile talep edildiği son derecede önemlidir. Zira, keşidecinin ihtiyati tedbir koydurup hamilin çeki ibraz etmesine engel olması durumunda mücbir sebebin varlığı kabul edilebilirse de⁹⁴ hamilin çeki zayi etmesi nedeniyle mahkemenin ödeme yasağı koyması hâlinin mücbir sebep olarak değerlendirilmemesi gerekir⁹⁵. Nitekim öğretide de hamilin şahsından kaynaklanan bu durumdan, keşideci ve cirantaların yararlanmaları adaletsiz bulunsa da bu ihtimal mücbir sebep olarak değerlendirilmemiş ve söz konusu haksızlığa iptal davası ve önleyici tedbir ile mâni olunabileceği savunulmuştur⁹⁶. Yargıtay da bir kararında mücbir sebebin “*senedin hamilin elinde bulunması fakat mücbir sebeplerle süresinde ibraz edilememesi ve protesto keşide edilememesi halinde*” söz konusu olacağına hükmetmiştir⁹⁷. Hatta Alman öğretisinde, mücbir sebepler nedeniyle senedin imha edilmesi WG m. 54 kapsamına giren bir mücbir sebep kabul edilmemekte, böyle bir durumda geriye sadece m. 90 kapsamında senedin iptal edileceği savunulmaktadır⁹⁸.

TTK m. 813/3 uyarınca hamil, mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra gerekli işlemleri yapmaya mecburdur. Mücbir sebebin ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren on beş günden fazla devam etmesi

⁹⁴ Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 429-430.

⁹⁵ Yargıtay’ın aksi yöndeki Y. HGK, E. 1981/11-165, K. 1981/739, 18.11.1981 kararı için bkz. Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 429-430; Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 108-109; Bozgeyik, *Policede Müracaat Hakkı*, 140-141. Sözü edilen kararda, “... davacı bankanın, davalı tarafından yaratılan ve mahkeme kararına uyma zorunluluğu altında ve mücbir sebeple senedi yasada öngörülen sürede protesto etmek olanaklarından yoksun kaldığının kabulü, hem yasa ve hem de hakkaniyet kurallarına uygun düşmektedir. Mücbir sebebin, vadenin gelmesinden itibaren 30 günden çok sürdüğü de dosya kapsamıyla belirlidir. O halde T. Ticaret Kanunumuzun 643/4. maddesi gereği davacı banka protesto çekmeğe lüzum kalmaksızın ilk ciranta durumundaki davalıya karşı müracaat hakkını kullanabilir...” hükmüne varılmıştır.

⁹⁶ Domaniç, *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, 349.

⁹⁷ Y. 11. HD, E. 1984/5809, K. 1985/52, 22.01.1985 kararı için bkz. Moroğlu ve Kendigelen, *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat*, 508; Doğanay, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*, 1991; Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 171. Yargıtay’ın aynı yöndeki 11. HD, E. 1985/1331, K. 1985/1633, 22.03.1985 kararı (Kazancı).

⁹⁸ Stranz, *Wechselgesetz*, Art. 54, N. 2.

hâlinde, ibraz ve protesto çekilmesi şartları aranmadan müracaat hakkının kullanılabilmesine izin verilmiştir (TTK m. 811/4). Görüldüğü üzere, hamilin ibraz ve karşılıksızlık işleminden muaf olabilmesi için mücbir sebebin ibraz süresi içinde meydana gelmesi ve ihbar tarihinden itibaren on beş günden fazla devam etmesi şarttır.

Kanımcıya çekin zayi olmasının mücbir sebep olarak kabul edilmesi mümkün değildir⁹⁹. Ancak zayi olma hâli bir mücbir sebep olarak değerlendirildiğinde, mahkeme tarafından iptal kararının verilmesi her hâlükârda on beş günlük süreyi aşacağından TTK m. 811/3'ün değil, TTK m. 811/4'ün uygulanması gerekecektir. Bu durumda ise, hamil çekin ibrazına ve protesto çekilmesine gerek kalmaksızın müracaat hakkını kullanabilecektir ki bu durum adaletsiz sonuçlar doğuracaktır. Çünkü zıya hâli mücbir sebep olarak kabul edilirse, mahkeme tarafından henüz iptal kararı verilmeden müracaat hakkı kullanılmış olacaktır. Halbuki, iptal davasına ilişkin süreç işletilmeden ve iptal kararı ile asıl borçluya başvurulmadan senet nedeniyle ikinci derecede sorumlu olanlara başvurulması kabul edilmemelidir. Bu nedenle, çekin zayi olması nedeniyle iptal davası açılmış olması ve mahkemenin ödemediği kararını vermiş olması da başvuru hakkının kullanılmasını için aranan çekin süresinde ibraz edilmesi ve ödenmeme durumunun tespiti zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır¹⁰⁰.

Zayi olma hâlinin TTK m. 811 kapsamında bir mücbir sebep olarak değerlendirilemeyeceği kabul edildiğinde bu kez yanıtlanması gerekli soru, müracaat hakkı için aranan şartların zayi olma hâli dikkate alınmadan düzenlendiğinin ve bu hususta bir boşluk olduğunun kabul edilmesinin gerekip gerekmediğidir¹⁰¹. Çünkü müracaat hakkının düşmesi hakkındaki TTK m. 730'da çekin zayi olması hâline ilişkin bir istisna bulunmamaktadır. Eğer boşluk bulunduğu kabul edilirse, bu boşluğun doldurulması düşünülebilir.

Boşluğun doldurulmasında akla ilk gelen, çekin düzenlenme tarihinin iptal kararının verildiği tarihe ötelenmesinin kabulüdür. Bu durumda kanuni ibraz süreleri de iptal kararından itibaren başlayacaktır. Böylece, bu iptal

⁹⁹ Aynı yönde, Öztürk (Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali*, 93.

¹⁰⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 371.

¹⁰¹ Yasadaki bu boşluğun yapılacak düzenleme ile giderilmesi gerektiği yönünde bkz. Ertekin ve Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*, 65.

kararı ile ya da kendisine verilen yeni senet ile çeki “ibraz” edebileceği ve bu sürelerde çekin ödenmemesi hâlinde karşılıksızlık işlemini yapabileceği düşünülebilir. Nitekim öğretide yeni senedin yeni bir ibraz süresi bulunduğu belirtilerek, ileri tarihli çekin Çek Kanunu uyarınca mümkün olması sebebiyle, iptal süreci içinde ibraz süresinin geçmiş olacağı gerekçesiyle yeni bir çek verilemeyeceği görüşü eleştirilmektedir¹⁰².

Akla gelen ikinci ihtimal, mahkemenin tevdi kararına rağmen hesapta para bulundurulmaması ve bu nedenle karşılıksızlık işleminin bu anda gerçekleştiğinin kabul edilmesidir. Yukarıda açıklandığı üzere, TTK m. 818/1 (s)’nin yaptığı gönderme nedeniyle çeki de uygulanacak TTK m. 757/2 uyarınca, mahkeme henüz iptal davasının başında, ödemeyi men kararında keşideciye çekin üzerinde yazılı keşide gününde çek bedelini tevdi etmeye izin verir. Buna istinaden muhatap banka, hesaptaki karşılık oranında çek bedelini bloke etmelidir. Mahkemenin tevdi kararı nedeniyle iki ihtimal ile karşılaşılması mümkündür. Çeki düzenleyen, ibraz süresi içinde hesapta para bulundurur ya da bulundurmaz.

Önemle belirtmek gerekir ki, keşideci mahkeme kararına istinaden hesapta para bulundursa da çek bedeli başvuru sahibi tarafından tahsil edilemeyecektir. Zira mahkeme muhatap bankayı ödemediği menetmektedir. Ancak, yine çek karşılığının tahsil edilememesine rağmen karşılıksızlık işlemi yapılamayacaktır. Öte yandan çek bedelinin tevdi edilmesi durumunda, davacı iptal kararı ile çek bedelini geç de olsa tahsil edebilecektir. Bu nedenle, iptal kararını aldıktan sonra müracaat hakkının bulunup bulunmadığı tartışması fiilen önemini yitirecektir¹⁰³. Öğretide, vadeden önce mahkemeden tevdi talep edilmesi şartıyla, paranın bankada bloke edilmemesi hâlinde davacının müracaat hakkının saklı kalacağını kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur¹⁰⁴.

¹⁰² Bkz. Ülgen et al., *Kıymetli Evrak Hukuku*, 82.

¹⁰³ İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, 87.

¹⁰⁴ Bkz. Karayalçın, *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler*, 375; İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, 87; aynı yönde, Gürbüz, *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*, 795; Göç Gürbüz, *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali*, 172-173. İnan tarafından savunulan görüşü eleştiren Öztürk (Dirikkan) da tevdiye böyle bir etki bağlanamayacağını belirterek, mahkemeden çek bedelinin tevdi edilmesi istenerek, müracaat hakkının kullanılmayacağını ifade etmiştir. Bkz. Öztürk

Çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde, boşluğun bu şekilde doldurulmasının mümkün olup olmadığı hususunda bir tercih yapılabilmesi için özellikle müracaat hakkı için aranan şartların amacının göz önünde bulundurulması gerekir. Kanımca, müracaat borçlularının sorumluluklarının ikinci derece olması, kural olarak ancak protesto çekilmesi ile kendilerine başvurulabilecek olması ve ödeme için kısa ibraz sürelerinin öngörülmüş olması sebepleriyle, bu borçluların durumunun uzun süre belirsiz kalmaması gerekir. Halbuki, iptal davasının uzun süre sonuçlanmayacak olması bu borçluların durumunu ağırlaştıracaktır¹⁰⁵. Bu nedenle doldurulması gerekli bir boşluk olduğu fikri kabul edilmemelidir. Nitekim yukarıda açıklandığı üzere, mehaz İsviçre hukukunda da OR Art. 1079/2'nin müracaat hakkını ortadan kaldırmadığını belirten bazı yazarlar, bu hakkın ancak kanunda aranan maddi ve şekli şartların mevcudiyeti ile kullanılabileceğini belirtmişlerdir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar, çekin düzenleme tarihinden önce ya da ibraz süresi içinde, ancak karşılıksızlık işlemi yapılmadan zayi olması hâline ilişkindir. Öte yandan, çekin karşılıksızlık işlemine tabi tutulduktan sonra zayi olması da ihtimal dahilindedir. Hemen belirtmek gerekir ki, çekin karşılıksızlık işlemine konu olduktan sonra hamil tarafından zayi edilmesi, hamilin muhatap bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil kısmî ödemeyi reddetmesi hâlinde karşımıza çıkar. Çünkü Çek Kanunu m. 3/5 uyarınca kısmî ödeme hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Yani, çekin aslı muhatap bankada kalır. Anılan hükümde açıkça, çek hamilinin, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği belirtilmiştir¹⁰⁶. Öte yandan, hamilin kısmî ödemeyi reddetmesi hâlinde (Çek Kanunu m. 3/6), çekin aslı hamilde kalır, fotokopisi banka tarafından saklanır. İşte, hamilde kalan çekin aslının zayi olması hâlinde, banka tarafından saklanan ve ciroları gösteren fotokopi ile iptal kararıyla¹⁰⁷ müracaat hakkı kullanılabilir. Nitekim

(Dirikkan), *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, 93; Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 280-281.

¹⁰⁵ Kaldı ki bu ihtimalde, zamanaşımı başlangıcı da ileriye atılmış olur. Halbuki düzenleyenin sorumluluk süresinin ona atfedilmeyecek bir davranış nedeniyle uzaması menfaatler dengesine aykırıdır ve kabul edilmemelidir.

¹⁰⁶ Bu nedenle çekin aslı banka tarafından zayi edilse bile, hamilin iptal davası açmakta çoğu kez bir hukuki yararı yoktur.

¹⁰⁷ Hamilin çekin fotokopisi ile müracaat hakkını kullanabilmesine, sadece kısmî ödemenin kendisi tarafından reddedilmesi hâlinde izin verilmiştir. Bu nedenle, çekin

öğretide de haklı olarak bu hususa dikkat çekilmiş ve karşılıksızlık işleminin banka yerine noterde protesto çekilmek suretiyle gerçekleştirilmesi ihtimalinde de noterde bulunan protestonun aslı ile başvurulmasının mümkün olduğu belirtilmiştir¹⁰⁸.

IV. İptal Kararının Müracaat Borçlularının Alt İlişki Nedeniyle Sorumluluğuna Etkisi

Çekin zayi olması ve yukarıda açıklanan nedenlerle müracaat hakkının yitirilmesi ihtimalinde, hamilin başvurabileceği iki ihtimal vardır: (i) TTK m. 818/1 (m)'nin göndermesiyle uygulanacak TTK m. 732'ye dayalı sebepsiz zenginleşme davası açmak ya da (ii) tarafı olmak kaydı ile temel ilişkiye dayanmaktır. Sebepsiz zenginleşme davası¹⁰⁹ müracaat borçlularına (cirantalar ve avalistlerine) karşı açılmayacağı için (TTK m. 732/3), bu kısımda sadece ikinci derece borçluların alt ilişki nedeniyle sorumlulukları irdelenecektir.

Kambiyo senetlerinde, şüphesiz senedin düzenlenmesine neden olan bir temel ilişki vardır. Yani senedin, bir borcun ifası amacıyla düzenlenmesi mümkün olabileceği gibi, hatır ya da teminat amacıyla verilmesi de mümkündür. Söz konusu senetlerin düzenlenmesiyle, temel borç ilişkisinden bağımsız yeni bir hak oluşturulmaktadır. Bu özelliği nedeniyle kambiyo senetleri kurucu niteliği haiz kıymetli evraktır¹¹⁰. Türk Borçlar Kanunu ("TBK") m. 133/2'de açıkça, mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulmasının, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmayacağı belirtilmiştir. Yani, yenileme iradesinin şüpheye yer bırakmayacak ölçüde belirgin olmadığı ihtimalde¹¹¹, mevcut bir borç için verilen kambiyo senedinin, ifa yerine değil, ifa uğruna (ifa amacıyla) verildiğinin kabulü gerekir¹¹². Bir başka deyişle kambiyo senedinin verilmesi

aslının hamilde kalması ve bu senedin zayi olması durumunda da sadece fotokopi ile müracaat hakkının kullanılamayacağı, ayrıca iptal kararına ihtiyaç duyulacağı kabul edilmelidir.

¹⁰⁸ Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, 93.

¹⁰⁹ Bu dava hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Coşkun, *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*, 97- 98; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 391-400.

¹¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 56.

¹¹¹ Açık irade beyanının anlamı için bkz. Işık Önay, *Yenileme* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 112- 113.

¹¹² Tekil, *Kıymetli Evrak Hukuku*, 83-86; Kendigelen, *Çek Hukuku*, 400. Şüphesiz tarafların aksi yönde bir anlaşma yapmaları nedeniyle yenilemenin söz konusu olması

temel ilişkiden doğan borcu sona erdirmez. Böylece, senedin düzenlenmesiyle temel ilişki yanında kambiyo ilişkisi oluşmaktadır. Kambiyo senedinin ifa uğruna verilmesi nedeniyle, alacaklının alacağını elde etmek için önce temel ilişki yerine senede dayanması gerekir¹¹³. Alacaklının, kıymetli evrakta doğan borcu tahsil etmesiyle temel ilişkiden doğan alacak da sona erer.

Asıl borç ilişkisine dayalı olarak bir talep ileri sürülebilmesi için bu ilişkinin doğrudan doğruya tarafı olmak gereklidir. Dolayısıyla düzenleyene asıl borç nedeniyle başvurabilecek olan da lehdardır¹¹⁴. Zira ciro, asıl borç ilişkisinin cirantaya devrini sağlamaz¹¹⁵. Yani, lehdardan çeki devralan cirantaların düzenleyene -lehdar ve düzenleyen arasındaki- asıl borç için başvurmaları mümkün değildir. Kaldı ki cirantaların da birbirlerine kendi alt ilişkileri nedeniyle bir talepte bulunmalarının mümkün olmadığı ifade edilmektedir¹¹⁶. Bunun gerekçesi olarak alt ilişkiye istinaden bir talepte bulunabilmek için gerekli olan, senedin “zedelenmeksizin” iade edilmesi şartının yerine getirilmesinin mümkün olmaması gösterilmektedir¹¹⁷. Gerçekten senedin zayi olduğu durumlarda da bu şartın yerine getirilmesi mümkün olmaz. Ancak senet zayi olmakla birlikte buna ilişkin bir iptal kararının ibrazı durumunda kural olarak alt ilişkiye dayanma imkânını tanımak gerekir.

Öte yandan bu ihtimal bakımından da bir ayırım yapılmalıdır. Şöyle ki, TBK m. 192’de ifa uğruna devirlerde borcun, alacaklının alacağı tahsil ettiği veya gereken özeni gösterseydi tahsil edebileceği oranda sona ereceği düzenlenmiştir. İfa uğruna alacak devrine ilişkin bu hükmün genel olarak ifa

da mümkündür. Örneğin, mevcut bir bono varken yeni bir bono düzenlenmesi, yeni bono düzenlenirken eskisinin geri verilerek yırtılması ihtimalinde tarafların iradelerinin eski borcu sona erdirmek yönünde olduğu kabul edilir. Bkz. Işık Önay, *Yenileme*, 113.

¹¹³ Kendigelen ve Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, N. 56.

¹¹⁴ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 401.

¹¹⁵ Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku 1997*, 903.

¹¹⁶ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 402. Yargıtay’ın aksi yöndeki kararları için (Y. 19. HD, E. 2004-4226, K. 2005/827, 07.02.2005; 19. HD, E. 2005/4081, K. 2005/12256, 07.12.2005; 19. HD, E. 2012/9780, K. 2012/7758, 26.11.2012) bkz. Kendigelen, *Çek Hukuku*, 402, d. 211.

¹¹⁷ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 402; Abuzer Kendigelen, “Müracaat Hakkını Kaybeden Hamilin Başvurabileceği Yollar,” in Hüseyin Ülgen’e Armağan (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007), 736.

uğruna edimler bakımından da uygulanacağı kabul edilmektedir¹¹⁸. O hâlde kendisine temel ilişkiye dayanılarak başvuru yapıldığında, hamilin gerekli özeni göstererek senedi zayi etmeden muhatap bankaya başvursaydı alacağını tahsil edebileceğini ispat ederse TBK m. 192 uyarınca borcun o ölçüde sona erdiği söylenebilir¹¹⁹. Örneğin çek hesabında yeterli karşılık bulunmasına rağmen gerekli özeni göstermeyip çeki zayi eden ve bu nedenle süresinde ibraz edemeyen hamil bakımından durum böyledir.

Ayrıca alt ilişkiye dayanarak cirantaya başvurulmasına izin verilen durumlarda, çeki gerekli özeni göstermediği için zayi eden hamilin cirantanın uğradığı zarardan da sorumlu tutulması mümkündür¹²⁰. Örneğin çekle işleyen hesapta karşılığın bulunmadığı varsayılın. Bu durumda ciranta, hamilin gerekli özeni gösterseydi alacağı tahsil edebileceğini ispat edemeyecek, dolayısıyla asıl borç sona ermemiş olacaktır. Hamil alacağının tamamını cirantasından alt ilişki uyarınca talep edip elde ettiği takdirde, ciranta kendisine çek ile başvursaydı içinde olabileceği durumdan daha kötü bir duruma düşebilecektir. Zira o bu durumda sadece kendi cirantasına alt ilişkileri uyarınca başvurabilir. Hâlbuki hamil gerekli özeni gösterip cirantasına çek ile başvurmuş olsaydı, ciranta da kendisinden önceki tüm cirantalara karşı kambyo ilişkisine dayanan başvuru hakkına sahip olacaktı. Şayet ciranta bu nedenle bir zarara uğradığını (örneğin kendi cirantasından ödeme güçsüzlüğü nedeniyle alacağını tahsil edemediğini) ispat ederse, zayi ederek borca aykırı davranan hamil bu zarardan sorumlu tutulabilir.

Süresinde protesto çekilmesinden sonra senedin zayi olması ihtimalinde olduğu gibi, senet sahibinin müracaat hakkı bulunduğu diğer hâllerde yine başvuru sahibinin alt ilişkiye dayanması mümkün olmayacaktır. Zira, hâlâ senet nedeniyle cirantaya müracaat imkânı bulunmaktadır¹²¹.

¹¹⁸ Baki İlkay Engin, “İfa Uğruna Edim,” in Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı (İstanbul: Beta Basım Yayın, 1999), 856.

¹¹⁹ Senedin zayi olmadığı ihtimalde, hamil cirantasından, alt ilişkiye istinaden ödeme talep ederse, ciranta senedi ciro etmesine dayanarak alt ilişkiden kaynaklanan borcunu ifa etmekten kaçınabilirdi.

¹²⁰ Kendigelen, *Çek Hukuku*, 403; Kendigelen, “Müracaat Hakkını Kaybeden Hamilin Başvurabileceği Yollar”, 737

¹²¹ Bu ihtimalde fiili başvuru günü, taraflar arasında kararlaştırılan çekin kanuni ibraz süresinden sonra olacaktır. TTK m. 810’da başvuru hakkı kapsamında talep edilebilecek temerrüt faizinin ibraz gününden itibaren başlayacağı belirtilmiştir.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, zıya nedeniyle iptal edilen çek nedeniyle bankanın da herhangi bir sorumluluğunun olmayacağı kabul edilmelidir¹²². Nitekim Çek Kanunu m. 3/3 uyarınca muhatap bankanın, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile karşı sorumluluğu, süresinde ibraz edilen çek için söz konusu olmaktadır ki, yukarıda açıklandığı üzere, zayi olma ihtimalinde çek süresinde ibraz edilememektedir. Kaldı ki, muhatabın sorumluluğunun düzenleyenin ödeme gücü (güçsüzlüğü) nedeniyle öngörülmüş olması nedeniyle öğretide ihtiyati tedbirler bakımından bir ayırım yapılması gerektiği savunulmaktadır. Bu görüşe göre, düzenleyenin ödeme gücüyle ilgili olan örneğin konkordato talebi nedeniyle konulacak ihtiyati tedbirler nedeniyle bankanın sorumlu olacağı kabul edilirken, düzenleyenin ödeme gücüyle hiçbir alakası bulunmayan menfi tespit (İİK m. 72) veya çekin iptali (TK m. 757) davalarında verilen ihtiyati tedbir kararları sebebiyle ödemenin yapılamadığı hâllerde asgari bedeli ödeme yükümlülüğünün mevcut olmadığı kabul edilmelidir¹²³.

Sonuç

Aşağıda kısaca bu çalışmada cevap aranan sorular ile bu sorulara verilen yanıtlar özetlenmiştir:

1. Senedin üçüncü bir kişinin eline geçmesi muhtemelse mahkemece yapılacak ilanlarda verilecek sürenin başlangıç tarihi nedir?

TTK m. 818 göndermesiyle çekte de uygulanacak TTK m. 761'de senedin iade edilmesi için yapılacak ilanların vadeden itibaren başlayacağı belirtilmiştir. Her ne kadar TTK m. 795'e göre çekte vade olmasa da Çek Kanunu m. 3/8 ile geçici madde 3/5 hükmü yürürlükte olduğu sürece, poliçedeki vadenin çekin düzenlenme tarihi olarak anlaşılması gerekir. Geçici maddenin yürürlüğünün uzatılmaması hâlinde ise, çek görüldüğünde ödenir kuralı nedeniyle, sürelerin başlaması için çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinin

Ancak bu olasılık bakımından ibraz gününü, kanuni ibraz süresi şeklinde değil, iptal kararı ile hamile başvuru gün olarak kabul etmek gerekir.

¹²² Mülga Çek Kanunu için de aynı yönde, Şener Güngör ve Mustafa Kaya, *4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Çek Suçları* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2003), 30.

¹²³ Ahmet Özsoy, *Muhatabın Çek Kanunu'na Dayalı Sorumluluğu* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), 106-107.

beklenmesine gerek yoktur.

2. TTK m. 764/2'nin anlamı nedir? Bu hüküm poliçe ve bonoda müracaat hakkını ortadan kaldırmakta mıdır?

Hayır, her durumda değil. Yukarıda açıklandığı üzere, Mehaz İsviçre OR ve TTK'nın poliçenin iptaline ilişkin hükümleri sadece senedin üçüncü kişinin eline geçme ihtimaline istinaden düzenlenmiştir ve senedin iptali de ancak ele geçiren kişinin bilinmemesi hâlinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ihtimalde ise iptal kararı her hâlükârda vadeden sonra verileceğinden müracaat hakkı için aranan şartlar gerçekleşmez. Dolayısıyla TTK m. 764/2'nin müracaat hakkını kaldırdığı görüşü sadece senedin üçüncü kişinin eline geçme ihtimalinde geçerlidir. Diğer bir deyişle, bu hüküm senedin zayi olduğu her durumda müracaat hakkını ortadan kaldırmamaktadır.

3. Hamile yeni bir senet verilmesi mümkün müdür?

Soruyu yaratan mesele, yeni bir senet verilmesi talebinin TTK m. 652/1'de genel hükümler kısmında düzenlenmesine rağmen, bu talebin hamile yazılı senetlerin iptaline ilişkin TTK m. 666/3'te tekraren düzenlenmesi, ancak poliçenin iptali hakkındaki TTK m. 764'te sadece iptal kararı ile dilekçe sahibinin asıl borçluya başvurabileceğinin belirtilmesidir. Her ne kadar, Kıymetli Evrak kitabındaki birçok hüküm gibi TTK m. 666/3'te de bir tekrara yer verildiği ve TTK m. 764'ün genel hükmün uygulamasını ortadan kaldırmayı haklı gösterecek bir özel hüküm niteliğinde olmadığı ileri sürülebilecek olsa da kanımca burada kanunkoyucu bilinçli bir tercih yapmıştır. İptal kararının vadeden sonra verilecek olması nedeniyle yeni bir senet verilmesini kural olarak reddetmiştir. Ancak, yine bu görüşün, senedin üçüncü kişinin eline geçme ihtimali ile sınırlı olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmalıdır.

Öte yandan TTK m. 764/2'nin çeke uygulanmaması ve mehaz İsviçre OR uyarınca çekin ibraz süresinden önce iptal edilmesinin mümkün olması nedeniyle çek söz konusu olduğunda yeni senet verilmesi teorik olarak mümkündür.

4. Yeni bir senet verilebileceği kabul edilse bile, bu senet kim tarafından verilecektir ve bu senedin müracaat hakkı bakımından bir avantajı var mıdır?

Yeni senedin iptal kararından sonra keşideci tarafından verilecek olması ve cirantaların yeni senedi imzalamaktan kaçınmaları ihtimali dikkate alındığında yeni senet düzenlenmesinin müracaat hakkının kullanımı bakımından önemli bir fayda sağlamayacağı düşünülmektedir. Öte yandan, bu husus mahkemenin hükmünde müracaat borçlularını belirtmesine engel görülmemelidir.

5. Çekte TTK m. 764/2 hükmüne neden gönderme yapılmamıştır?

Çekte kabul yasağının bulunmasının vurgulanması amacıyla bu hükme gönderme yapılmamıştır. Gerçekten TTK m. 818'in gönderme yapmadığı birçok hükümde, kabul eden muhatap kavramına rastlanması bu görüşü desteklemektedir. Gönderme yapılmamasının bir diğer sebebi de yukarıda açıklandığı üzere, mehz İsviçre OR'de çekin görüldüğünde ödenmesi gereği, iptal kararının ibraz süresinden önce verilebilecek olmasıdır. Bu ihtimal ise hem müracaat hakkı için aranan şartların sağlanması hem de yeni senet talebi bakımından fark yaratır.

6. Müracaat hakkı için aranan şartların (i) çekin düzenlenme tarihinden önce ve (ii) düzenlenme tarihinden sonra zayi olması hâlinde sağlanması mümkün müdür?

(i) Çek Kanunu'nun geçici maddesi yürürlükte olduğu süre, çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde, süresinde ibraz edilmesi ve ödenmeme nedeniyle karşılıksızlık işlemine konu olması mümkün değildir. Çünkü Çek Kanunu'nun düzenlemeleri nedeniyle, çekin henüz zayi olmadan önce ne ibrazı ne de karşılıksızlık işlemine konu olması mümkündür. Çekin zayi olması ise zaten fiilen ibrazına engeldir.

Geçici maddenin yürürlüğünün uzatılmaması ve ileri tarihli bir çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce zayi olması hâlinde ise, çekin görüldüğünde ödenmesi kuralı gereği, ilanın hemen yapılması mümkündür. Diğer bir ifadeyle, ilan yapılması ve sürenin başlaması için çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinin beklenmesi gerekli olmayacaktır. Böylece, mahkemece verilecek üç ay ilâ bir yıllık sürenin dolmasından sonra çekin üzerinde yazılı keşide tarihinin gelmesi mümkündür ki bu durumda müracaat hakkı için aranan şartlar sağlanabilir.

Senedin yok olması ya da hasara uğraması gibi nedenlerle zayi olması ancak üçüncü bir kişinin eline geçmesinin söz konusu olmadığı hâllerde, ödeme yasağı konmasına ve senedin geri getirilmesi için süre verilmesine ihtiyaç olmayacağı için, ileri tarihli bir çekin üzerinde yazılı düzenlenme tarihinden önce iptal edilmesi mümkün olabilecektir. Bu ihtimalde, hak sahibinin mahkemeden kendisine yeni bir senet verilmesini talep etmesi ve bu senet ile ibraz süresinde çeki ibraz etmesi ve ödenmeme nedeniyle müracaat borçlularına başvurabilmesi mümkündür.

- (ii) Çekin düzenlenme tarihinden sonra zayi olması ihtimalinde ise, yukarıda belirtildiği üzere üç ihtimal bulunur: (i) İbraz süresi içinde ancak protesto çekilmeden çekin zayi olması, (ii) protesto çekildikten sonra çekin zayi olması, (iii) protesto süresi geçirildikten ve protesto çekilmeden çekin zayi olması. Birinci ihtimal, çekin düzenlenme tarihinden önce zayi olması ile paraleldir dolayısıyla varılan sonuçlar aynen benimsenebilir. Çekin protesto süresi geçirildikten ve protesto çekilmeden çekin zayi olması hâlinde ise şüphesiz başvuru sahibinin müracaat hakkı yoktur. Ancak bu sonuca TTK m. 764 nedeniyle değil, müracaat hakkının şartlarının sağlanamaması nedeniyle varılmaktadır. Öte yandan, çekin protesto çekildikten sonra zayi olması hâlinde müracaat hakkı için aranan şartlar sağlanmış olur. Zira, bu çek süresinde ibraz edilmiş, ibraza rağmen ödenmemiş ve karşılıksızlık işlemine konu olmuştur. Dolayısıyla, böyle bir durumda müracaat hakkının reddini haklı gösteren bir gerekçe yoktur. Aksi sonucun kabulü hâlinde, iptal kararını alan hak sahibinin durumu, senedin iptali ile daha kötüleştirilmiş olacaktır. Halbuki Federal Mahkeme'nin de belirttiği üzere, iptal kararının senedin zilyedi olmakla eşdeğer hukuki sonuç doğurması gerekir.

7. Mahkeme tarafından ödeme yasağı konması bir mücbir sebep kabul edilerek karşılıksızlık işlemi yapılmadan müracaat hakkının kullanılabilmesi kabul edilebilir mi?

Çekin zayi olmasının mücbir sebep olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, çekin zayi olması nedeniyle iptal davası açılmış olması ve mahkemenin ödemedi men kararı vermiş olması da başvuru hakkının kullanılması için aranan çekin süresinde ibraz

edilmesi ve ödenmeme durumunun tespiti zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

8. Müracaat hakkı için aranan şartların zayi olma hâli dikkate alınmadan düzenlendiğinin ve bu hususta bir boşluk olduğunun kabul edilmesi mümkün müdür? Boşluk bulunduğu varsayımında bu boşluğun nasıl doldurulması düşünülebilir?

Boşluğun, ibraz şartının düzenlenme tarihinin iptal kararı verilen tarihe ötelenerek sağlanabileceği, tevdi kararına rağmen hesapta para bulundurulmamasının ise karşılıksızlık işlemi yerine geçeceği görüşleri menfaatler dengesine aykırı bulunarak reddedilmiş ve bu hususta doldurulması gereken bir boşluk bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

9. Müracaat hakkının yitirildiği ihtimallerde hamilin alt ilişkiye dayanarak kendi borçlusuna başvurabilmesi mümkün müdür?

Kural olarak, senet zayi olmakla birlikte buna ilişkin bir iptal kararının ibrazı durumunda alt ilişkiye dayanma imkânını tanımak gerektiği kabul edilmiş ve ifa uğruna devirlerde borcun, alacaklının alacağı tahsil ettiği veya gereken özeni gösterseydi tahsil edebileceği oranda sona ereceğini düzenleyen TBK m. 192 dikkate alınarak bir yorum yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bahtiyar, Mehmet. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2018.
- Baumbach, Adolf, Wolfgang Hefermehl ve Matthias Casper. *Wechselgesetz Scheckgesetz Recht des Zahlungsverkehrs*. Münih: Beck, 2020.
- Bozgeyik, Hayri. *Polîçede Müracaat Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2003.
- Bozer, Ali ve Celal Göle. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Bankacılık Enstitüsü Yayınları, 2020.
- Bozkurt, Tamer. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2022.
- Bülöw, Peter. *Wechselgesetz Scheckgesetz mit AGB-Sparkassen, AGB-Banken, AGB-Postbank und Scheckbedingungen Kommentar*. Münih: Beck, 2013.
- Cerrahoğlu, Fadlullah. "Kıymetli Evrakın Zıyı ve İptali." *İstİTİAD*, no.1 (1973): 194-195.
- Coşkun, Muzaffer. *Özel Hukukta Karşılıksız Çek ve Hamilin Hakları*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, 1994.
- Deynekli, Adnan. *Medeni Usul Hukukunda Senetlerin Üçüncü Kişilere Karşı İspat Şekli*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- Doğanay, İsmail. *Türk Ticaret Kanunu Şerhi Cilt 2*. Ankara: Beta Yayınları, 2004.
- Domaniç, Hayri. *TTK. Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Temel Yayınları, 1990.
- Engin, Baki İlkay. "İfa Uğruna Edim." In *Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı*. İstanbul: Beta Basım Yayın, 1999: 839-862.
- Eriş, Gönen. *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak Polîçe – Bono – Çek – Makbuz Senedi – Varant*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Erol, A. Nevzat. *Takip Hukukunda Kambiyo Senetleri – Polîçe- Bono – Çek ve Bankalar Kanunu*. Ankara: Doğuş Matbaası, 1971.
- Ertekin, Erol ve İzzet Karataş. *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1992.
- Frick, A. Thomas. *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht OFK*. Zürih: Orell Füssli, 2023.
- Göz Gürbüz, Diğdem. *Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptali*. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2017.
- Gültekin, Özkan. *Kıymetli Evrakın Zayı ve İptali*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2006.

- Güngör, Şener ve Mustafa Kaya. *4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Çek Suçları*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2003.
- Gürbüz, A. Hulusi. *Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar*. İstanbul: Cem Ofset, 1985.
- Hildebrandt, Heinz. *Wertpapierrecht*. Berlin: Walter De Gruyter: 1957.
- İnan, Nurkut. *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1981.
- Jacobi, Ernst. *Wechsel- Und Scheckrecht*. Berlin: Walter De Gruyter, 1956.
- Kalpşüz, Turgut. “Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili.”, *BATİDER*, no. 2 c. 11 (Aralık 1981): 33-62.
- Karahan, Sami, Zekeriya Arı, Hayri Bozgeyik, Tahir Saraç ve Mücahit Ünal. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Konya: Mimoza Yayınları, 2014.
- Karayalçın, Yaşar. *Ticaret Hukuku, C. III Ticari Senetler*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.
- Kendigelen, Abuzer ve İsmail Kırca. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Kendigelen, Abuzer. “Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı (TTK 711).” In *Makalelerim Cilt I 1986-2001*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018: 83-120.
- Kendigelen, Abuzer. “Müracaat Hakkını Kaybeden Hamilin Başvurabileceği Yollar.” In *Hüseyin Ülgen’e Armağan*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007: 727-740.
- Kendigelen, Abuzer. *Çek Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Kınacıoğlu, Naci. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi, 1982.
- Kuhn, Hans. *GmbH, Genossenschaft, Handelsregister und Wertpapiere – Bucheffektengesetz Art. 772-1186 OR und BEG*. Zürich: Schulthess, 2016.
- Meier-Hayoz, Arthur ve Hans Caspar von der Crone. *Wertpapierrecht*. Bern: Stampfli Verlag, 2000.
- Moroğlu, Erdoğan ve Abuzer Kendigelen. *İçtihatlı-Notlu Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Oğuz, Sefer. “Çekin İbrazında Aşılması İmkansız Bir Engelin (COVID-19) Ortaya Çıkması Durumunda Hamil ile Muhatap Bankanın Yükümlülükleri Üzerine Bazı Düşünceler.” *Bankacılar Dergisi*, no. 122 (2022): 20-35.
- Önay, Işık. *Yenileme*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.

- Özsoy, Ahmet. *Muhatabın Çek Kanunu'na Dayalı Sorumluluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Öztañ, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Turhan Yayınları, 1997.
- Öztañ, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Öztürk (Dirikkan), Hanife. *Kıymetli Evrakın Zıyı ve İptali*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1990.
- Poroy, Reha ve Ünal Tekinalp. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Pulaşlı, Hasan. *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Reiter Matthew: *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht*. Zürih: Orell Füssli, 2023.
- Schwarz, Jörg. *Kommentar zum Schweizerischen Obligationenrecht*, Zürih: Orell Füssli, 2023.
- Sevi, Ali Murat. "Pay Senetleri ve İlmuhaberlerin Zayı Olması ve İptali." *Terazi Hukuk Dergisi*, no.187 (Mart 2022): 97-113.
- Sönmez, Melih. "Kambiyo Senetlerinin Zayı Nedeniyle Alınan İptal Kararı ve Bu Kararın Senet ile İlgisi Olan Taraflar Arasındaki İlişkilere Etkisi." *TBB Dergisi*, no.159 (2022): 439-474.
- Stranz, Martin. *Wechselgesetz*. Berlin: Walter de Gruyter, 1952.
- Teoman, Ömer. "Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler." In *Tüm Makalelerim Cilt III: 2002-2010*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010: 143-152.
- Tekil, Fahiman. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1994.
- Ülgen, Hüseyin, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya ve Füsün Nomer Ertan. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Yıldırım, Ali Haydar. "Türk Hukuku'nda Vadeli Çek (İleri Tarihli Çek) ve Bunun Doğurduğu Sonuçlara İlişkin Bazı Tespitler." *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, no.4 C. XXI, (2017): 91-130.